МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРСИТУВАНН УКРАЇНИ
НІЖИНСЬКИЙ АГРОТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра аграрної економіки

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

Методичні вказівки для самостійної роботи
для здобувачів освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю
071 «Облік і оподаткування»

Ніжин-2018

УДК 339.5.01

Рекомендовано до друку методичною радою
факультету економіки, менеджменту та логістики
відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів
і природокористування України
«Ніжинський агротехнічний інститут»
(протокол № 1 від 29 серпня 2018 р.)

Рецензенти:
І.В. Дворник, к.е.н.,
Л.В. Богач, к.е.н.

Македон Г.М.
Міжнародна економіка: практикум / Г.М. Македон. – Ніжин:, 2018. – 88 с.

Методичні вказівки для самостійної роботи з дисципліни «Міжнародна економіка» призначені для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 071 «Облік і оподаткування». Методичні вказівки допоможуть студентам підготуватися до складання іспиту, семінарських (практичних) занять, підібрати відповідну літературу для самостійної роботи.

Дане видання містить графіки для опрацювання лекційного матеріалу, індивідуальне завдання та глосарій.

УДК 339.5.01

© Македон Г.М. 2018

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА В ГРАФІКАХ

Сукупний попит і сукупна пропозиція

Графічна інтерпретація сукупного попиту і сукупної пропозиції близька до інтерпретації попиту і пропозиції на індивідуальний товар. У традиційному графіку попиту і пропозиції по горизонтальній осі відкладається сукупний обсяг виробництва всіх товарів (*Q*), а по вертикальній – загальний рівень цін на всі товари (*P*). Крива сукупного попиту (*AD*) показує сукупний випуск товарів, на який є попит при кожному рівні цін. За інших рівних умов сукупний попит тим нижче, чим вище рівень цін (рис. 1).

Рис. 1. Сукупний попит і сукупна пропозиція

Крива сукупної пропозиції (*AS*) показує сукупний випуск товарів, пропонованих на ринок при кожному рівні цін. За інших рівних умов сукупна пропозиція тим вище, чим вище рівень цін. Вертикальна лінія *Y* може трактуватися як рівень максимального виробництва, при якому обсяги пропозиції товару на ринок залишаються незмінними, незважаючи на зростаючі ціни. Така ситуація може виникнути, коли повністю використані всі фактори виробництва – зайняті всі трудові ресурси (існує повна зайнятість), приплив нового капіталу відсутня, нових родовищ природних копалин немає, технологія не розвивається.

Більш того, криву *Y* можна інтерпретувати як криву досконалої нееластичність сукупного попиту і сукупної пропозиції. Якщо вертикальну позицію займає крива сукупної пропозиції (*AS*), то це

означає досконалу нееластичність пропозиції – скільки не збільшуй ціни, обсяги виробництва не зростуть. Якщо ж вертикальну позицію займає крива сукупного попиту (*AD*), то це означає досконалу нееластичність попиту – скільки не збільшуй ціни, обсяги споживання не зменшаться.

Навпаки, криву *X* можна інтерпретувати як криву досконалої еластичності сукупного попиту і сукупної пропозиції. Якщо горизонтальну позицію займає крива сукупної пропозиції (*AS*), то це означає його досконалу еластичність – незважаючи на незмінність ціни, обсяги виробництва необмежено зростають. Якщо ж горизонтальну позицію займає крива сукупного попиту (*AD*), то це означає його досконалу еластичність – за ціною не більше даної обсяги споживання не обмежені.

Ринок знаходиться в рівновазі, якщо при існуючому рівні цін на товари сукупна пропозиція дорівнює сукупному попиту (точка *E*). Збільшення сукупного попиту зміщує криву попиту вправо на рівень AD_1 і точку ринкової рівноваги – на рівень E_1, що показує, що при незмінному рівні сукупної пропозиції рівень цін зросте і обсяги виробництва зростуть. Навпаки, зниження сукупного попиту зрушить криву попиту вліво на рівень AD_2, точку ринкової рівноваги – на рівень E_2, яка ніколи, що при незмінній пропозиції рівень цін і обсяги виробництва впадуть.

Аналогічним чином, збільшення сукупної пропозиції зміщує криву пропозиції вправо на рівень AS_1 і точку ринкової рівноваги – на рівень E_3, який показує, що при незмінному рівні сукупного попиту рівень цін скоротиться, а обсяги пропозиції зростуть. Навпаки, зниження сукупної пропозиції зрушить криву попиту вліво на рівень AS_2, точку ринкової рівноваги – на рівень E_4, що показує, що при незмінному попиті рівень цін зросте, а обсяги виробництва впадуть. При одночасному зростанні сукупного попиту і сукупної пропозиції на рівні перетину AD_1 AS_1 ринкова рівновага виникне в точці E_5, яка б показала зростання обсягів виробництва при незмінному рівні цін. У зворотній ситуації при одночасному падінні сукупного попиту і сукупної пропозиції до рівнів AD_2, AS_2 ринкова рівновага виникне в точці E_6, яка б показала скорочення обсягів виробництва при незмінному рівні цін. При зростаючому сукупній пропозиції AS_1 на тлі скорочується попиту AD_2 ринкова рівновага буде досягнуто в точці E_7, яка б показала різке падіння рівня цін при незмінних обсягах

виробництва. У зворотній ситуації при зростаючому сукупному попиті AD_1 на тлі скорочується пропозиції AS_2 ринкова рівновага буде досягнуто в точці E_8, яка б показала різке зростання рівня цін при незмінних обсягах виробництва.

Формування відносної світової ціни

Теорія взаємного попиту – ціна імпортного товару визначається через ціну товару, який потрібно експортувати, щоб оплатити імпорт; тому кінцеве співвідношення цін при торгівлі визначається внутрішнім попитом на товари в кожної з торгуючих країн Теорія взаємного попиту вимагає деякого розвитку аналітичного апарату теорії порівняльних переваг.

Рис. 2. Формування відносної світової ціни

Для побудови графіків відносного попиту (*RD* – relative demand) і відносного пропозиції (*RS* – relative supply) необхідно встановити залежність між відносним кількістю товару 1 і товару 2, вироблених в сукупності країною I і країною II, і їх відносними цінами (рис. 3.1). Припустимо, що

Q_1 – обсяги виробництва товару 1 країною I,

Q_2 – обсяги виробництва товару 2 країною I,

Q_1'- обсяги виробництва товару 1 країною II,

Q2' – обсяги виробництва товару 2 країною II,

P_1 – світова ціна товару 1,

P_2 – світова ціна товару 2,

тоді відносна кількість товару 1, виробленого обома країнами, складе:

$$\frac{Q1 + Q1'}{Q2 + Q2'}$$

а відносна світова ціна товару 1 складе:

$$\frac{P1}{P2}$$

При цьому так само, як і передбачалося вище, країна I має відносне перевагу у виробництві товару 1. Це означає, що його відносна ціна, виражена в даному випадку через зіставлення витрат робочого часу на його виробництво (A_1'/A_2') нижче, ніж в країні II, і на графіку вона знаходиться нижче відносної ціни товару 1 в країні II (A_1'/A_2'). відносне пропозицію товару 1 залежить від того, яке співвідношення внутрішніх відносних цін на нього в країнах I і II і його відносної ціни на світовому ринку. Теоретично можливо кілька варіантів:

- Якщо відносна світова ціна товару 1 менше його відносної ціни в країні I ($P_1/P_2 < A_1/A_2$) і вже тим більше в країні II, то товар 1 взагалі проводитися не буде, бо продати з прибутком його нікуди, адже в світі лише дві країни. Обидві країни будуть спеціалізуватися на виробництві товару 2. Графік відносного пропозиції товару 1 відсутній.

- Якщо відносна світова ціна товару 1 дорівнює його відносній ціні в країні I ($P_1/P_2 = A_1/A_2$) значить , що працівники в країні I отримують таку ж ціну за товар 1, що і за товар 2. Тому їм все одно, який з д ух товарів виробляти. (Нижня горизонтальна частина графіка відносної пропозиції RS.)

- Якщо відносна світова ціна товару 1 більше його відносної ціни в країні I ($P_1/P_2 > A_1/A_2$), остання буде спеціалізуватися на виробництві товару 1. В той же час до тих пір, поки світова відносна ціна товару 1 менше його відносної ціни в країні II ($P_1/P_2 < A_1/A_2$), країна II буде спеціалізуватися на виробництві товару 2 (вертикальна частина кривої відносного пропозиції (RS)). Оскільки кількість трудових ресурсів в кожній країні (L і L', відповідно) обмежено, то при спеціалізації країни I на товар 1 обсяг його виробництва складає L/A_1 і при спеціалізації країни II на товар 2 обсяг його виробництва складає L'/A_2'. Тому, якщо відносна ціна товару 1 знаходиться в проміжку від A_1/A_2 до A_1'/A_2', відносний обсяг виробництва товару 1 складе:

$$\frac{L/A1}{L'/A2'}$$

- Якщо відносна світова ціна товару 1 дорівнює його відносній ціні в країні II ($P_1/P_2 = A_1'/A_2'$) країні II все одно, який товар виробляти: і за товар 1, і за товар 2 вона отримає рівну ціну (верхня горизонтальна частина кривої відносного пропозиції (RS)).

- Якщо відносна світова ціна товару 1 більше його відносної ціни в країні II ($P_1/P_2 > A_1'/A_2'$) і тим більше в країні I, то обидві країни будуть спеціалізуватися на виробництві тільки товару 1, а товар 2 взагалі проводитися не буде. Графік відносного пропозиції товару 1 прагне до нескінченності.

Таким чином, крива відносного пропозиції (RS) представляє лінію з двома горизонтальними відрізками, на яких відносна світова ціна дорівнює відносним цінами в країні I і країні II, причому обидві країни виробляють обидва товари, і з одним вертикальним ділянкою, що показує, що кожна з країн спеціалізується на виробництві того товару, в якому вона має відносну перевагу.

У свою чергу, крива відносного попиту (RD) відображає ефект заміщення товару 1 товаром 2. Чим сильніше зростає ціна товару 1, тим менше споживачі купують його, віддаючи все більшу перевагу товару 2. Якщо крива відносного попиту перетне криву відносного пропозиції (RS) в межах вертикального ділянки графіка (точка рівноваги попиту та пропозиції E), то це означає, що кожній країні вигідно спеціалізуватися на виробництві того товару, за яким у неї є відносну перевагу. Якщо ж крива відносного попиту (RD') пройде через один з горизонтальних ділянок графіка (RS'), це означає, що сенсу розвивати торгівлю між країнами немає, бо ціни на товари, які встановляться в результаті торгівлі, будуть такими ж або навіть гірше, ніж без неї.

Різна забезпеченість факторами виробництва

Теорія різної відносної забезпеченості факторами виробництва як основи для міжнародної торгівлі може бути представлена у вигляді двох взаємопов'язаних теорем: теореми Хекшера-Оліна та теореми вирівнювання цін на фактори виробництва.

Ґрунтуючись на співвідношеннях, приведених вище, країна I виробляє і експортує товар 1, оскільки він відносно більш трудомісткий, а праця є надлишковим фактором виробництва в цій країні. Країна II виробляє і експортує товар 2, оскільки він є відносно

більш капіталомістким, а капітал є надлишковим фактором в цій країні. Власників відносно надлишкових факторів виробництва виграють від торгівлі, власники відносно недостатніх факторів виробництва програють. Таким чином, теорема Хекшера-Оліна йде на крок далі класичної теорії порівняльних переваг: вона не тільки визнає, що торгівля ґрунтується на порівняльних перевагах, але і виводить причину порівняльних переваг – відмінність в забезпеченості країн факторами виробництва (factor endowment). Різниця у відносних цінах на товари в різних країнах, а отже, і торгівля між ними пояснюються їх різною наділеністю факторами виробництва.

Щоб довести і проілюструвати теорему, звернемося до графіків (рис. 3. а, б).

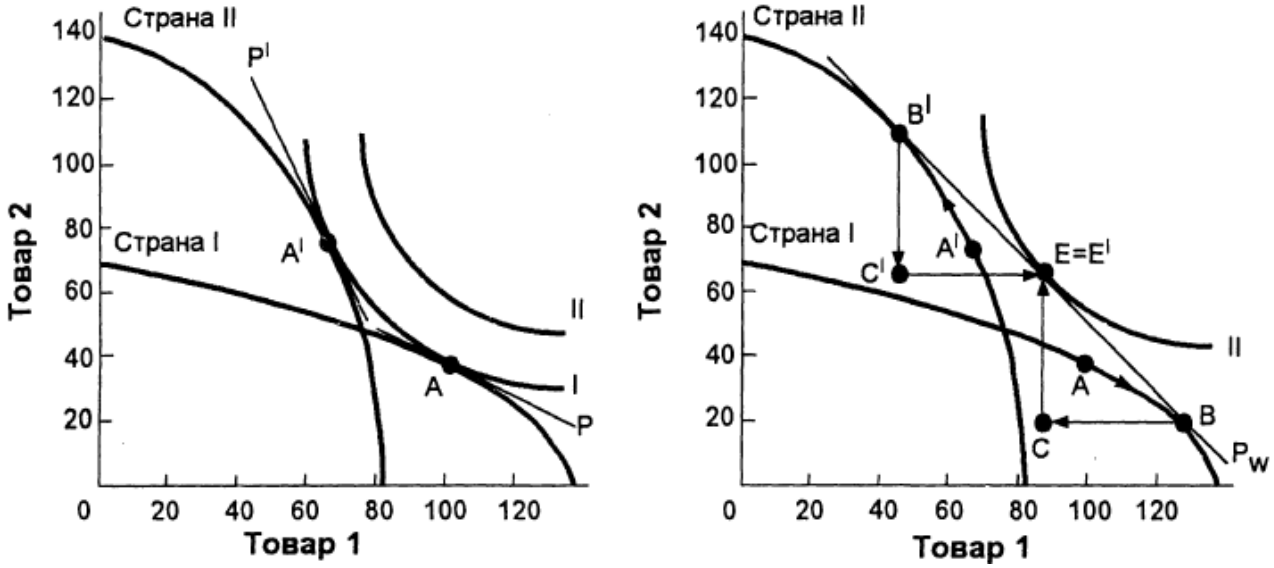

Рис.3 (а, б) Теорема Хікшера-Оліна

Нагадаємо, що країна I є відносно трудонасиченою і товар 1 – щодо більш трудомістким, а країна II – щодо капіталонасиченою і товар 2 – щодо більш капіталомістким (рис. 3). У відповідності зі зробленими припущеннями теорема передбачає, що споживачі в обох країнах мають досить схожі або навіть однакові смаки, хоча теоретично можлива ситуація, коли смаки і переваги споживачів в кожній з країн настільки різні, що їх криві байдужості ніколи не зіллються і навіть не перетнуться. В цьому випадку теорема Хекшера-Оліна не спрацює. Вона не вимагає, щоб смаки споживачів були абсолютно однакові в обох країнах і зливалися в одну криву байдужості.

Вона лише передбачає, що ці смаки не так різні, щоб відбити будь-який інтерес до взаємної торгівлі і залишити обидві країни в умовах повної ізольованості один від одного. Припустимо все ж, що смаки і

переваги споживачів настільки однакові в кожної з країн, що крива байдужості I, що визначає всі поєднання двох товарів, які забезпечують споживачеві однаковий рівень корисності, буде однакова для обох країн (рис. 3, а).

Вона буде стикатися з кривою виробничих можливостей країни I в точці А і країни II в точці А'. Таким чином, крива байдужості I і точки А і А'є максимально можливі обсяги виробництва і споживання кожної з країн в умовах відсутності торгівлі, а дотичні прямі визначають відносні ціни Р і Р' на товари 1 і 2 в країнах I і II, оскільки , як видно з графіка, Р < Р', країна I має відносну перевагу у виробництві товару 1, а країна II – у виробництві товару 2.

Розвиваючи торгівлю, трудонасичена країна I починає спеціалізуватися на виробництві трудомісткого товару 1, а капіталонасичена країна II - на виробництві капіталоємного товару 2 (рис. 3, б). При цьому точки, що показують обсяги виробництва і споживання, зміщуються від А до В у країни I і від А'до В' у країни II. Спеціалізація триватиме до тих пір, поки країни не вийдуть на рівень загальної еквівалентної відносної світової ціни P_w, яка, як було встановлено вище, буде розташовуватися десь між внутрішніми відносними цінами кожної з країн до початку торгівлі, тобто $P < P_w < P'$. Графічно вона буде являти собою дотичну до межі виробничих можливостей обох країн і нової кривої байдужості II, що знаходиться значно вище криво й байдужості I, що свідчить про загальному зростанні споживання. Країна I, експортуючи ВС товару 1 і імпортуючи СЕ товару 2 виробництва країни II, досягає балансу попиту і пропозиції в точці Е. Країна II, експортуючи В'С' товару 2 і імпортуючи С'Е' товару 1 з країни I, забезпечує баланс попиту і пропозиції в точці Е', яка збігається з точкою Е. Як видно, експорт товару 1 країною I дорівнює його імпорту країною II ВС = С'Е', а експорт товару 2 країною II дорівнює його імпорту країною I (В'С'= СЕ).

Незважаючи на те що точка Е в порівнянні з точкою А передбачає більше споживання «чужого» товару 2, але менше – «свого» товару 1, країна I, проте, виграє від торгівлі, оскільки її нова крива байдужості (II) розташовується вище і показує зростання споживання. Аналогічна ситуація складається і для країни II: незважаючи на те, що точка Е' в порівнянні з точкою А' передбачає менше споживання «свого» товару 2 і більше – «чужого» товару 1, країна виграє, оскільки її споживання

в результаті торгівлі стало значно вище – на рівні нової кривої байдужості (II). Обидві країни залишилися в виграші від торгівлі, оскільки їх крива байдужості (II) перемістилася на графіку вгору.

Таким чином, різна відносна вартість факторів виробництва є причиною відмінностей у відносних цінах в умовах відсутності торгівлі, які, в свою чергу, є передумовою дня взаємної торгівлі. Після її початку кожна країна експортує ті фактороінтенсивні товари, для виробництва яких вона володіє відносно надлишковими факторами виробництва, і імпортує ті товари, для виробництва яких вона відчуває відносну нестачу факторів виробництва. В результаті експорту трудонасиченою країною I свого трудомісткого товару 1 і імпорту капіталоємного товару 2 з капіталонасиченою країни II обидві країни забезпечили собі зростання споживання обох товарів. При цьому приріст споживання в обох країнах попрямував власникам щодо надлишкових факторів виробництва, які отримали виграш від торгівлі. Власники щодо недостатніх факторів в кожній країні залишилися в програші.

Ефекти доходу і заміщення

Будь-яка зміна умов торгівлі означає який-небудь рух експортних або імпортних цін. В результаті доходи торгує країни або збільшуються, якщо умови торгівлі поліпшуються, або скорочуються, якщо умови торгівлі погіршуються. Зміна рівня доходів, в свою чергу, безпосередньо впливає на рівень попиту, в тому числі і на імпортні товари.

Припустимо, що виробництво країною товарів 1 і 2 знаходиться в точці E і країна імпортує товар 2 по відносній ціні, показаної лінією I (рис. 4).

Споживання знаходиться на кривій байдужості Y1 в точці A. Відбувається падіння ціни на імпортний товар 2, умови торгівлі поліпшуються (лінії III або II), попит на нього зростає, виробництво залишається колишнім, а споживання переміщається в точку B на більш високій кривій байдужості Y2. Рух попиту від A до B може бути розбите на дві частини:

- AC – ефект заміщення *(substitution effect)*, коли попит переміщується вгору по колишньої кривої байдужості, показуючи, що споживачі готові замістити імпортні товари місцевими або, навпаки, місцеві товари - імпортними;

- СВ – ефект доходу (*income effect),* коли попит переходить на іншу криву байдужості, показуючи, якою мірою зростання реальних доходів відбився на збільшенні попиту на обидва товари.

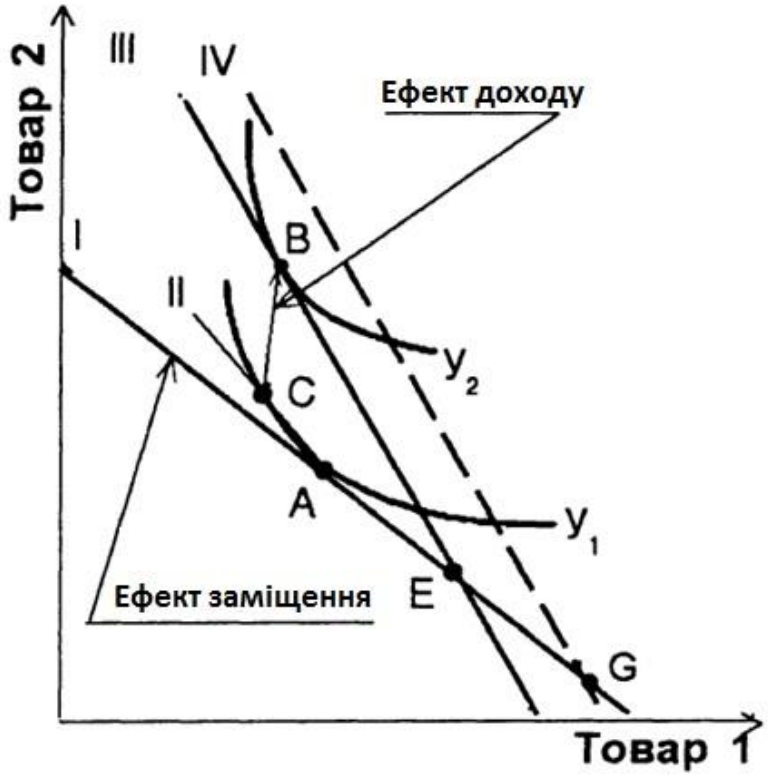

Рис. 4. Ефект заміщення і ефект доходу

Ефект доходу знаходиться під сильним впливом як обсягів торгівлі, так і цін, за якими вона здійснюється. Якщо допустити, що виробництво знаходиться в точці G, а не в точці Е, тобто обсяг імпорту товару 2 в два рази більше, ніж спочатку, то при падінні ціни товару 2 і лінія умов торгівлі (IV) пройде ще вище, і нова крива байдужості виявиться ще вище, що буде означати більше збільшення доходу.

Якщо розглянути вплив зростання імпортних цін на попит на імпорт (що було предметом особливої стурбованості країн, що розвиваються в 70-і рр.), То воно виявляється за трьома напрямками: ефект заміщення в споживанні – за зрослими цінами споживачі будуть купувати менше імпортних товарів, обходячись місцевими ; ефект доходу – зростання цін на імпорт скоротить реальні доходи споживачів і попит на імпортні товари; ефект виробництва – скорочення можливостей імпортувати за зрослими цінами призведе до переливу коштів в місцеве виробництво імпортозамінних товарів. Якщо попит на імпорт еластичний, то зростання імпортних цін, скажімо, на 10% повинен привести до більшого падіння імпортного попиту – нехай на

15%. Вартість одиниці імпорту стала вище, але вартість імпорту в цілому (ціна одиниці, помножена на їх кількість) – менше, оскільки він скоротився в більшій мірі, ніж зросли ціни. Оскільки імпорт оплачується за рахунок коштів, отриманих від експорту, при еластичності імпортного попиту експорт скоротиться.

Якщо попит на імпорт нееластичний, то зростання імпортних цін, скажімо, на 10% повинен привести до меншого падіння імпортного попиту – нехай на 5%. І вартість одиниці імпорту, і вартість всього імпорту в цілому виявляються значно вище. Країна змушена експортувати більше товарів, щоб фінансувати закупівлі по імпорту.

Отже, для будь-якої країни, яка бере участь в торгівлі, будь-яка зміна експортних або імпортних цін означає зміну реального доходу. При зростанні ціни на товар реальний дохід країни збільшується, якщо цей товар експортується і зменшується, якщо він імпортується. Вплив міжнародної торгівлі на доходи пропорційно масштабам зміни цін і обсягів торгівлі: чим більше скачки в цінах і чим більше обсяги торгівлі, тим сильніше її вплив на доходи.

Економічна роль тарифів

Вплив імпортного тарифу на економіку окремих країн по-різному і залежить від економічної ваги країни. У міжнародній економіці країна вважається малою, якщо зміна попиту з її боку на імпортні товари не призводить до змін світових цін. Країна вважається великою, якщо зміна попиту з її боку на імпортні товари призводить до змін світових цін.

Вплив тарифу на економіку малої країни

Більшість країн світу є малими з точки зору міжнародної економіки, оскільки зміна попиту з їх боку на імпортні товари не призводить до скільки-небудь істотних зрушень у світовій ціні на них. Розглянемо три стадії моделі (рис. 5): до початку торгівлі, коли товар виробляється і споживається тільки всередині країни; при свободі торгівлі, коли імпорт товару з-за кордону нічим не обмежений; і після введення імпортного тарифу.

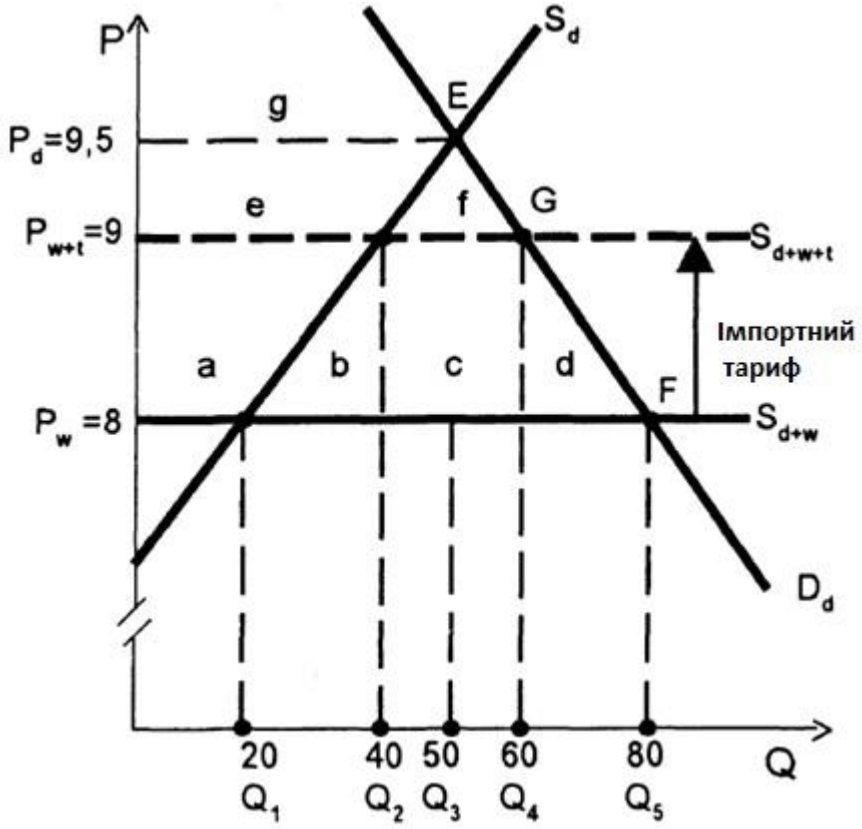

Рис 5. Вплив імпортного мита на економіку малої країни

До початку торгівлі. Мала країна виробляє і споживає товар в точці E, при цьому лінія S_d являє собою пряму внутрішньої пропозиції, а лінія D_d – пряму внутрішнього попиту. Країна виробляє і споживає 50 одиниць товару за ціною 9,5 дол. за штуку.

При вільній торгівлі. Країна відкривається світовій торгівлі і виявляє, що світова ціна на її товар (P_w) нижча, чим її внутрішня ціна. Оскільки світовий ринок може поставити в дану країну необмежену кількість товару за ціною P_w, крива пропозиції буде представлена горизонтальною прямою S_{d+w}, яка покаже обсяг товару, доступний покупцям країни як з внутрішніх, так і з зовнішніх джерел. Рівність попиту і пропозиції в умовах свободи торгівлі буде досягнуто в точці F, в якій обсяг попиту на товар складе Q_5, тоді як його внутрішня пропозиція – тільки Q_1. Відсутня кількість товару Q_1Q_5 імпортується. В результаті імпорту внутрішня ціна товару впала з рівня P_d до рівня P_w, а місцеві виробники продають на Q_3Q_1 товару менше, ніж до торгівлі. При вільну торгівлю ринкова ціна товару падає з 9,5 до 8 дол., споживання зростає до 80 одиниць, тоді як внутрішнє виробництво скорочується до 20 одиниць. Щоб забезпечити споживання, країна імпортує 60 одиниць товару.

Після введення тарифу. Уряд вирішує захистити місцевих виробників, які зазнають збитків через наплив більш дешевого товару з-за кордону, і вводить імпортний тариф Оскільки мова йде про малу країну, факт введення нею імпортного тарифу не впливає на рівень світових цін, який залишається незмінним. Це означає, що умови торгівлі країни не змінюються, а виростає лише внутрішня ціна імпортного товару на розмір мита з P_w до P_{w+t}, за що розплачується споживач. Крива сукупної пропозиції переміщується вгору на величину введеного тарифу (t) на рівень S_{d+w+t}. При новому рівні пропозиції рівність внутрішнього попиту і сукупного (внутрішнього і зовнішнього) пропозиції досягається в точці G, в якій під захистом імпортного тарифу внутрішнє виробництво збільшується на Q_1Q_2, а внутрішнє споживання падає на Q_5Q_4. Імпорт скорочується з Q_1Q^5 до Q_2Q_4. У результаті введення тарифу відбулося скорочення внутрішнього споживання і збільшення внутрішнього виробництва товару, що, в свою чергу, призвело до скорочення імпорту. Після введення тарифу внутрішня ціна одиниці товару зросла з 8 до 9 дол., Його внутрішнє споживання скоротилося з 80 до 60 одиниць, внутрішнє виробництво зросло з 20 до 40 одиниць і імпорт скоротився з 60 до 20 одиниць.

До оподаткування імпорту тарифом надлишок споживання складав a + b + c + d + e + f + g, тобто споживачі могли споживати товар в будь-яких кількостях, обмежених кривою сукупного внутрішнього і зовнішнього пропозиції і кривої внутрішнього попиту. В результаті того, що крива пропозиції після оподаткування імпорту тарифом перемістилась догори на величину тарифу, надлишок споживання обмежився тільки сегментами e + f + g. Втрата надлишку споживання склала a + b + c + d. В цілому в результаті оподаткування імпорту тарифом виникають дві групи економічних ефектів – перерозподільчі ефекти (ефект доходів і ефект переділу) і ефекти втрати (ефект захисту та ефект споживання):

- *ефект доходів* (revenue effect) являє собою обсяг збільшення доходів бюджету в результаті оподаткування імпорту митом. Він обчислюється як обсяг імпорту країни після введення тарифу, помножений на розмір мита, і графічно представляється чотирикутником c. Ефект доходів не є втратою для економіки країни, але є втратою для споживачів, оскільки їхні доходи вилучаються державою в дохід бюджету. Відбувається переміщення доходів з

приватного в державний сектор. На малюнку 5 ефект доходів становить (60 – 40) х $1 = $20;

- *ефект переділу* (redistribution effect) являє собою перерозподіл доходів від споживачів до виробників продукції, яка конкурує з імпортом. Обчислюється як різниця між додатковим прибутком, одержуваної виробниками в результаті введення імпортного тарифу, і його додатковими витратами на виробництво додаткової кількості товару і видається графічно чотирикутником а. На малюнку 5 під захистом імпортного тарифу покупці всередині країни куплять 40 одиниць товару за ціною 9 дол., Витративши на це 360 дол. У той же час, якби тарифу не було, торгівля здійснювалася за цінами вільного ринку, на покупку тих же 40 одиниць товару за ціною 8 дол. місцеві покупці витратили б тільки 320 дол. Таким чином, в результаті оподаткування імпорту тарифом місцеві виробники отримали $360 – $320 = $ 40 додаткових доходів. Оскільки в результаті введення тарифу на імпорт місцеве виробництво зростає з 20 до 40 одиниць, збільшені доходи виробника призводять до зростання його витрат виробництва на величину b або (40 – 20) · $0,5 = $10. Чисте зростання доходу виробників складе $ 40 – $10 = $30. Перерозподільні ефекти не призводять до погіршення економічного становища країни в цілому;

- *ефект захисту* (protective effect) показує економічні втрати країни, що виникають в результаті необхідності внутрішнього виробництва під захистом тарифу додаткової кількості товарів при більш високих витратах. У міру того як росте захист внутрішнього ринку за допомогою тарифів, все більша кількість ресурсів, не призначених спеціально для виробництва даного товару, залучається для його виробництва. Це призводить до більш високих витрат виробництва в порівнянні з тими, які країна зазнала б, купуючи товар за нижчою ціною в іноземного постачальника. Ефект захисту виникає в результаті того, що більш ефективні у виробництві іноземні товари заміщуються на внутрішньому ринку менш ефективними у виробництві місцевими товарами. Малюнок 5 показує, що витрати на збільшення внутрішнього виробництва товару з 20 до 40 штук ростуть уздовж кривої S_d з 8 дол. до 9 дол. за одиницю. У той же час таке ж збільшення пропозиції могло б бути досягнуто за рахунок поставки з-за кордону додаткових 20 штук товару вздовж кривої S_{d+w} за ціною 8 дол. за одиницю. Втрати економіки представлені трикутником b і складають $ 9 – $8 = $1 на кожну одиницю товару;

- *ефект споживання* (consumption effect) виникає в результаті того, що скорочується споживання товару в результаті зростання його ціни на внутрішньому ринку. На малюнку 5 цей ефект показаний трикутником d, які представляють (80 – 60) · $0,5 = $10 втрат, що виникають в результаті того, що споживачі через введення тарифу не можуть купувати товар за нижчою світовій ціні.

Вплив тарифу на економіку великої країни

Якщо країна-імпортер є економічно значимою, тобто введення нею імпортного тарифу може вплинути на рівень світових цін на даний товар, то вплив імпортного тарифу на її економіку визначається наступним чином. Для великої країни імпортний тариф є не стільки засобом захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції, скільки засобом поліпшення своїх умов торгівлі з зовнішнім світом. Поведінка великої країни схожа на поведінку монополіста, який обмежує закупівлі товару, щоб знизити його ціну. Оскільки велика країна є великим імпортером товарів на світовому ринку, обмеження її імпорту за допомогою імпортного тарифу відчутно знижує сукупний попит на даний товар, в результаті чого його постачальники змушені знижувати ціни. Падіння цін на імпортні товари при постійному рівні цін на експортні товари веде до поліпшення умов торгівлі країни. Однак і велика країна може розраховувати на позитивний ефект імпортного тарифу, тільки якщо він не перекривається негативними ефектами втрати для національної економіки в результаті його введення, які існують так же, як і у малої країни.

Як і в попередньому розділі, розглянемо три стадії розвитку моделі (рис. 6): до початку торгівлі, коли товар виробляється і споживається тільки всередині країни; при свободі торгівлі, коли імпорт товару з-за кордону нічим не обмежений; і після введення імпортного тарифу.

До початку торгівлі. Велика країна виробляє і споживає товар в точці E, при цьому лінія S_d являє собою пряму внутрішньої пропозиції, а лінія D_d – пряму внутрішнього попиту. Країна виробляє і споживає 70 одиниць товару за ціною 9,6 дол. за штуку.

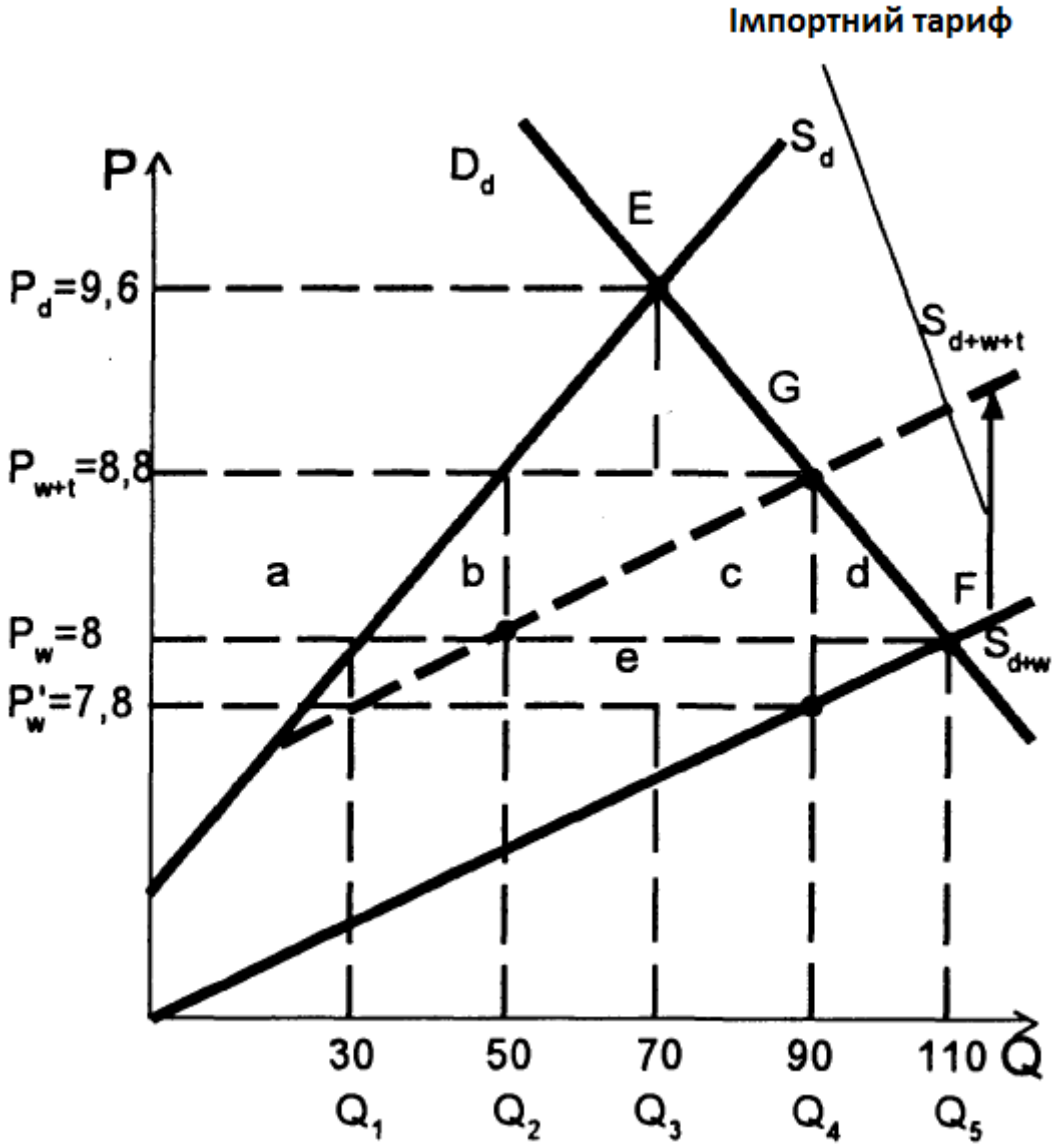

Рис. 6. Вплив імпортного мита на економіку великої країни

При вільній торгівлі. Країна відкривається світовій торгівлі і виявляє, що світова ціна на її товар (P_w) нижча, ніж її внутрішня ціна (P_d). Оскільки світовий ринок може поставити в дану країну лише певну кількість товару за ціною P_w, а при зменшенні ціни пропозиція товару також знизиться, пропозиція буде представлено похилій прямій (S_{d+w}). Вона показує обсяг товару, доступний покупцям країни як з внутрішніх, так і з зовнішніх джерел. Ціна світового ринку безпосередньо залежить від кількості товару, що купується великою країною. У цьому корінна відмінність моделі впливу імпортного тарифу на економіку малої і великої країни. Рівність попиту і пропозиції в умовах свободи торгівлі буде досягнуто в точці F, в якій обсяг попиту на товар складе Q_5, тоді як його внутрішня пропозиція –

тільки Q_1. Недостатня кількість товару Q_1Q_5 імпортується. В результаті імпорту внутрішня ціна товару впала з рівня P_d до рівня P_w, а місцеві виробники продають на Q_3Q_1, товару менше, ніж до торгівлі. При вільній торгівлі ринкова ціна товару падає з 9,6 до 8 дол., споживання зростає до 110 одиниць, тоді як внутрішнє виробництво скорочується до 30 одиниць. Щоб забезпечити споживання, країна імпортує 80 одиниць товару.

Після введення тарифу. Уряд вирішує захистити місцевих виробників, які зазнають збитків через наплив більш дешевого товару з-за кордону, і вводить імпортний тариф. Оскільки мова йде про велику країну, факт введення нею імпортного тарифу впливає на рівень світових цін, який падає. Імпорт країни дешевшає, що при постійній ціні експорту означає, що умови торгівлі країни поліпшуються. Але внутрішня ціна імпортного товару зростає на розмір мита (t) з P_w до P_{w+t}. Крива сукупної пропозиції переміщується вгору на величину введеного тарифу на рівень S_{d+w+t}. При новому рівні пропозиції рівність внутрішнього попиту і сукупного (внутрішнього і зовнішнього) пропозиції досягається в точці G, в якій під захистом імпортного тарифу внутрішнє виробництво збільшується на Q_1Q_2, а внутрішнє споживання падає на Q_5Q_4. Імпорт скорочується з Q_1Q_5 до Q_2Q_4 – у результаті введення тарифу відбулося скорочення внутрішнього споживання і збільшення внутрішнього виробництва товару, що, в свою чергу, призвело до скорочення імпорту. Після введення тарифу внутрішня ціна одиниці товару зросла з 8 до 8,8 дол., Його внутрішнє споживання скоротилося з 110 до 90 одиниць, внутрішнє виробництво зросло з 30 до 50 одиниць і імпорт скоротився з 80 до 40 одиниць.

У результаті того, що крива пропозиції після оподаткування імпорту тарифом перемістилась догори на величину тарифу, втрата надлишку споживання склала a + b + c + d. В цілому, як і в випадку з малою країною, в результаті оподаткування імпорту великої країни тарифом виникають дві групи економічних ефектів – перерозподільчі ефекти (ефект доходів і ефект переділу) і ефекти втрати (ефект захисту та ефект споживання).

Ефекти втрати, як і в разі малої країни, представлені сегментом b – ефектом захисту, що призводить до втрат в результаті меншою економічної ефективності внутрішнього виробництва товару в порівнянні з закордонним і складовим 8 дол., s сегментом d – ефектом

споживання, що призводить до втрат в результаті скорочення внутрішнього споживання і також складовим 8 дол. Перерозподільні ефекти представлені сегментом *a*. Вони, як і в разі малої країни, означають перерозподіл доходів від споживачів до виробників конкуруючої з імпортом продукції. Вартісний обсяг ефекту переділу обчислюється так само, як і в разі малої країни, і становить 32 дол.

Основна відмінність впливу тарифу на економіку великої та малої країни полягає в оцінці перерозподільного ефекту доходу. Він обчислюється як добуток обсягу імпорту після введення тарифу на розмір імпортного мита. На малюнку 6 він представлений сегментами *c* і *e* вартісним обсягом 40 дол. Внаслідок того, що іноземний постачальник, зіткнувшись у великій країні з імпортним тарифом, змушений знизити свої ціни, покращуючи тим самим умови торгівлі великої країни, внутрішні ціни в великій країні в результаті введення імпортного тарифу ростуть на величину меншу, ніж розмір самого тарифу. Ефект доходу в разі великої країни як би розпадається на дві частини – ефект внутрішніх доходів і ефект умов торгівлі:

- *ефект внутрішніх доходів* (domestic revenue effect) – перерозподіл доходів від місцевих споживачів до бюджету великої країни.

- *ефект умов торгівлі* (terms-of-trade effect) – перерозподіл доходів від іноземних виробників до бюджету великої країни.

Введення імпортного тарифу великою країною призвело до скорочення нею обсягу імпорту товару, що, в свою чергу, вплинуло на падіння світової ціни на нього до рівня P_w'. Тим самим ефект умов торгівлі в розмірі P_wP_w' входить в загальний ефект доходу за рахунок іноземного постачальника. А ефект внутрішніх доходів, який входить в загальний ефект доходу за рахунок перерозподілу коштів від споживача державі, становить P_wP_{w+t} на кожну одиницю товару, що менше, ніж розмір мита. В сукупності два ефекту P_w'P_{w+t} – внутрішніх доходів і умов торгівлі – за вартістю рівні імпортного мита, однак перший з них лягає на плечі місцевих споживачів, а другий – іноземного постачальника.

На малюнку 6 в результаті введення імпортного тарифу в розмірі 1 дол. за кожну одиницю товару його світова ціна впала на 0,2 дол. ы склала 7,8 дол. Внутрішня ціна товару після оподаткування тарифом склала 8,8 дол. Ефект внутрішніх доходів з склав твір обсягу імпорту на ту частину тарифу, витрати по виплаті якої несуть місцеві

споживачі, тобто $ 32 (40 · $0,8). Ефект умов торгівлі *e* склав добуток обсягу імпорту на ту частину тарифу, витрати по виплаті якої несуть іноземні постачальники в результаті поліпшень умов торгівлі країни, що імпортує, тобто $8 (40 · $0,2).

Таким чином, в разі великої країни імпортний тариф може справити позитивний вплив на економіку через ефект умов торгівлі *e*. Однак не можна забувати, що два ефекту, що виникають при введенні імпортного тарифу, – ефект захисту *b* і ефект споживання *d* – неминуче означають погіршення економічного становища країни. Тому щоб визначити, чи має місце позитивний вплив від введення тарифу на економіку, необхідно порівняти абсолютні розміри приросту в результаті ефекту умов торгівлі з сукупними втратами, що виникають від ефектів захисту і споживання:

• якщо $e > b + d$, то економічна ситуація в країні в результаті введення імпортного тарифу поліпшується;

• якщо $e = b + d$, то економічна ситуація в країні в результаті введення імпортного тарифу залишається колишньою;

• якщо $e < b + d$, то економічна ситуація в країні в результаті введення імпортного тарифу погіршується.

В даному числовому прикладі в результаті введення імпортного тарифу економічна ситуація в країні погіршилася, оскільки $8 < $8 + $8. У числовому вираженні втрати склали 8 дол.

Тарифна квота

Імпортний тариф несе в собі внутрішнє протиріччя, яке проявляється в розбіжності інтересів місцевих виробників і споживачів. З одного боку, виробники зацікавлені в тарифі, щоб убезпечитися від зайвої міжнародної конкуренції, а з іншого – ті ж виробники, які в позаробочий час виступають споживачами, не зацікавлені в імпортному тарифі, оскільки він позбавляє їх можливості купувати імпортні товари за нижчими цінами. Частково це протиріччя вирішується шляхом використання похідних інструментів митної політики, званого тарифної квоти (контингентом).

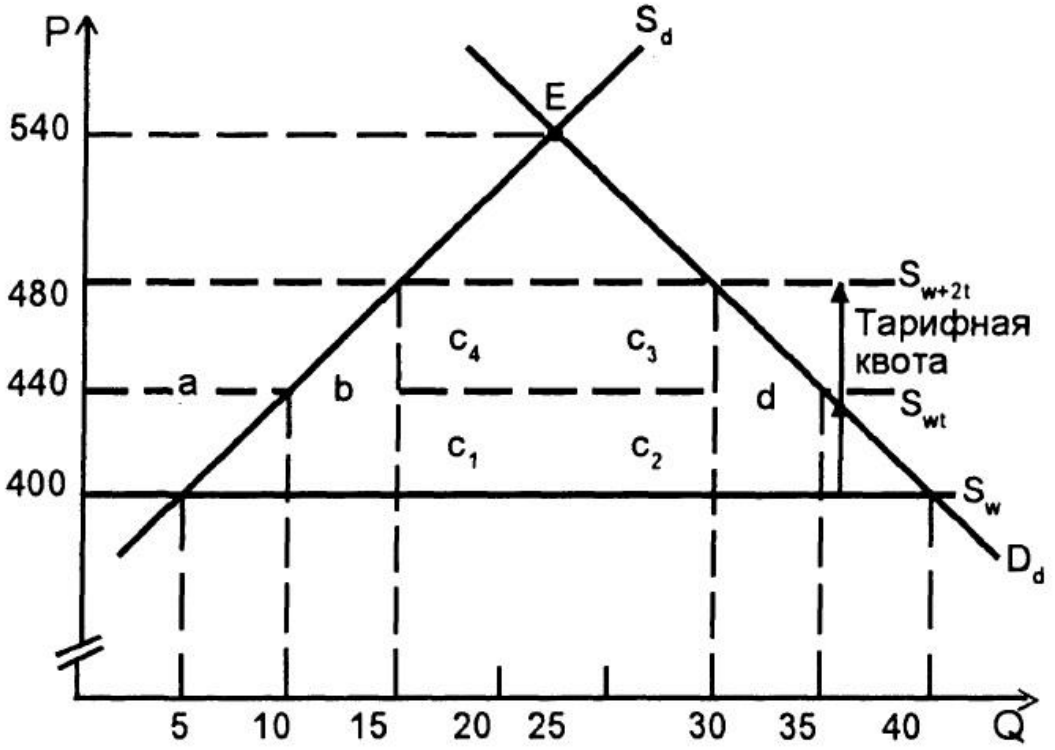

Рис. 7. Тарифна квота

Тарифна квота (tariff quota) – різновид змінних мит, ставки яких залежать від обсягу імпорту товару: при імпорті в межах визначених кількостей він оподатковується за базовою внутрішньоквотною ставкою тарифу (within-quota rate), при перевищенні певного обсягу імпорт оподатковується за вищою, понадквотною ставкою тарифу (over-quota rate).

Припустимо, що внутрішній попит (D_d), внутрішня пропозиція (S_d) і світову пропозицію (S_w) товару представлені прямими на малюнку 7. До початку торгівлі рівноважна ціна товару становить 540 дол. При вільній торгівлі ціна товару становить 400 дол. За цією ціною країна виробляє 5 одиниць товару, споживає 40 одиниць і імпортує 35. Після введення тарифу, щоб захистити національних виробників даного товару, уряд вводить тарифну квоту, відповідно до якої імпорт 5 перших одиниць товару обкладається митом у розмірі 10% (40 дол.), А імпорт, що перевищує 5 одиниць, – митом в розмірі 20% (80 дол.). Оскільки країна спочатку імпортує значно більше одиниць товару, ніж передбачено квотою, виникає як би двох'ярусний тариф, що збільшує внутрішню ціну товару до 480 дол., В внаслідок чого внутрішнє виробництво збільшується до 15 одиниць, споживання падає до 30 одиниць, а імпорт – до 15 одиниць. Ефект переділу складе а,

дозволивши місцевим виробникам під захистом тарифу перерозподілити частину доходів за рахунок споживачів в свою користь. Прямі економічні втрати через меншу ефективність внутрішнього виробництва в порівнянні з закордонним і через скорочення внутрішнього споживання складуть, як і раніше, *b + d*.

Сегмент доходів *(c)* розпадається на кілька підсегментів. Оскільки після введення тарифу держава імпортує 15 одиниць товару, що істотно перевищує тарифну квоту, ставки імпортного мита, яка накладається на різні частини цього імпорту, також різні. Перші 5 одиниць імпорту обкладаються тарифом за внутрішньоквотною ставкою, доходи від чого в розмірі 200 дол. (c_1 = 5x \$40 = \$200) йдуть в урядовий бюджет. Наступні 10 одиниць імпорту обкладаються тарифом за понадквотною ставкою, доходи від чого в розмірі 800 дол. ($c_2 + c_3$ = 10x \$80 = \$800) також направляються в бюджет. Підсегмент c_4 (c_4 = 5x · \$80- 5 · \$40 = \$200) являє собою непередбачений дохід місцевих компаній, які, купивши 5 одиниць товару за 440 дол. В рамках квоти, отримують можливість перепродати його за більш високою внутрішньою ціною 480 дол. Однак іноземні постачальники, помітивши, що місцеві покупці, які отримали товар по тарифну квоту, перепродують його за понадквотною ціною, також захочуть перехопити цей непередбачений дохід місцевих імпортерів і підвищать свою експортну ціну. Якщо в розглянутому прикладі експортна ціна досягне 480 дол., увесь непередбачений дохід від введення тарифної квоти піде за кордон. Тому тарифна квота може використовуватися як засіб торгової політики тільки протягом обмеженого проміжку часу.

Експортний тариф

Як було зазначено вище, експортні мита накладаються на експортні товари при випуску їх за межі митної території держави. У більшості розвинених країн експортного тарифу просто не існує, а в США його введення навіть заборонене конституцією. Експортний тариф застосовується в основному розвиваються, і країнами з перехідною економікою і накладається на товари традиційного експорту (кава в Бразилії, какао в Гані, нафта в Росії). Основними функціями експортного тарифу в цих країнах є:

-*фіскальна* – збір грошей в дохід бюджету для фінансування видаткових статей. В окремих країнах, що розвиваються за рахунок експортного тарифу збирається до половини доходів бюджету;

-*балансувальна* – звичайно у випадку великих розходжень у рівні внутрішніх регульованих цін і вільних цін світового ринку на окремі товари.

Алгебраїчно експортний тариф, який зазвичай буває адвалорним, представляється в такий спосіб. Припустимо, що імпорт країни не обкладається митом, а експорт усіх товарів оподатковується за єдиною ставкою. тоді:

$$\boldsymbol{Pe = Pd\ (1+Tav),}\ \text{звідси}$$

$$\boldsymbol{Tav = \frac{Pe-Pd}{Pd}}$$

Формула показує, що ставка експортного тарифу повинна бути дорівнює процентному перевищенню експортної (світової) ціни товару над ціною, за якою вона продається на внутрішньому ринку.

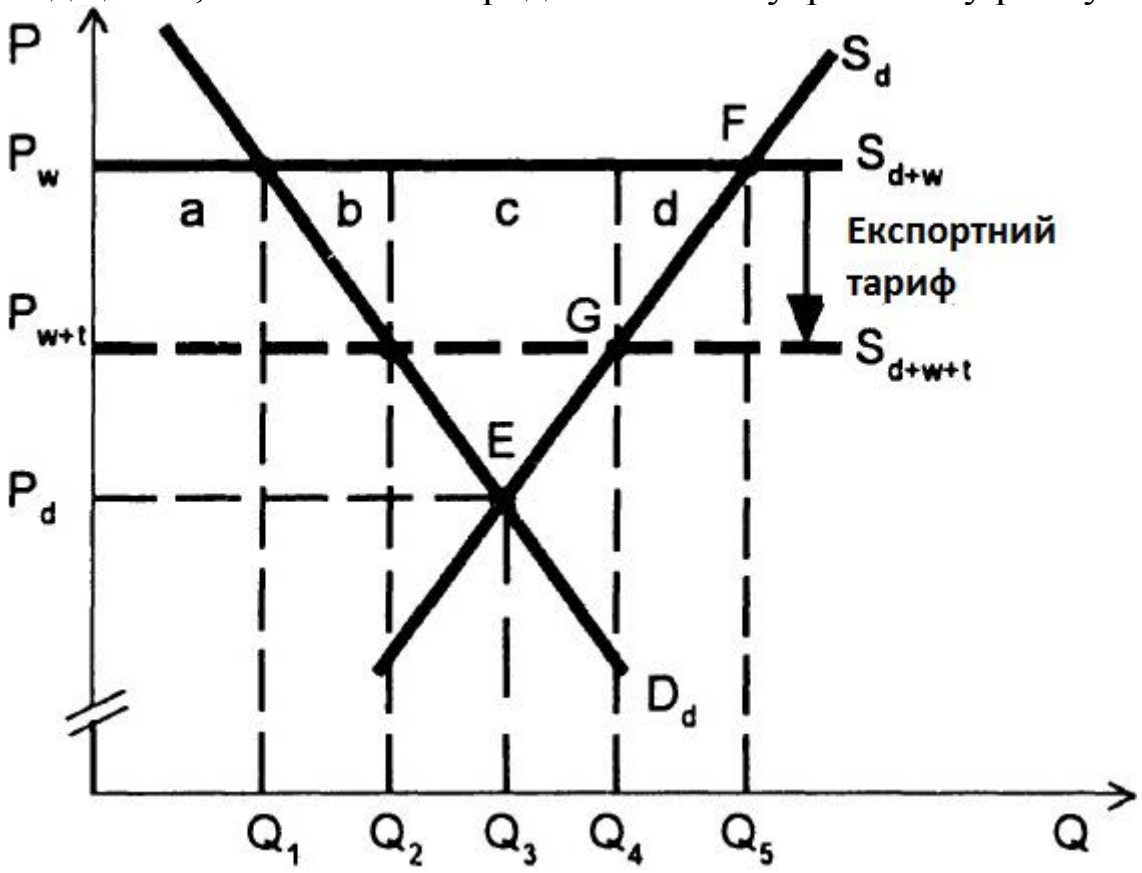

Рис. 8. Вплив експортного мита на економіку малої країни

Припустимо, що мала країна виробляє і споживає товар в точці Е, при цьому лінія S_d є прямою внутрішньої пропозиції, а лінія D_d – пряму

попиту. Країна відкривається світовій торгівлі і виявляє, що світова ціна на її товар (P_w) вище, ніж її внутрішня ціна. Оскільки світовий ринок може спожити необмежену кількість товару за ціною P_w, крива пропозиції буде представлена горизонтальною прямою S_{d+w}, яка покаже обсяг товару, виробленого всередині країни і експортованого на світовий ринок. Рівність попиту і пропозиції в умовах свободи торгівлі буде досягнуто в точці F, в якій обсяг пропозиції товару складе Q_5, тоді як внутрішній попит на нього – тільки Q_1. Надлишкова кількість товару (Q_5Q_1) експортується.

Уряд вирішує обмежити експорт за допомогою тарифу. Оскільки мова йде про малу країні, факт введення нею експортного тарифу не впливає на рівень світових цін, який залишається незмінним. Це означає, що умови торгівлі країни не змінюються, експорт товару стає менш прибутковим і виробники повертають частину товару на внутрішній ринок, в результаті чого внутрішня ціна на нього падає на розмір мита з P_w до P_{w+t}. Крива сукупного попиту переміщується вниз на величину введеного тарифу на рівень S_{d+w+t}. При новому рівні попиту рівність внутрішньої пропозиції і сукупного (внутрішнього і зовнішнього) попиту досягається в точці G, в якій під захистом експортного тарифу внутрішнє споживання збільшується на Q_1Q_2, а внутрішня пропозиція падає на Q_5Q_4. Експорт скорочується з Q_5Q_1, до Q_4Q_2. В результаті введення тарифу відбулося збільшення внутрішнього споживання і скорочення внутрішнього виробництва товару, що, в свою чергу, призвело до скорочення експорту.

В результаті введення експортного тарифу споживачі виграють сегмент *a*, оскільки ціна, за якою вони купують товар, знижується. Держава через експортне мито перерозподіляє на свою користь від виробників сегмент c, що дорівнює добутку обсягу експорту на ставку тарифу. Сегменти *(b+d)* представляють собою чисті втрати виробників. В цілому в результаті оподаткування експорту тарифом виникають ті ж дві групи економічних ефектів, що і при імпортному тарифі – перерозподільчі ефекти (ефект доходів і ефект переділу) і ефекти втрати (захисний ефект і ефект споживання).

«Добровільне» обмеження експорту

«Добровільне» обмеження експорту (voluntary export restraint – VER) – кількісне обмеження експорту, засноване на зобов'язанні одного з партнерів по торгівлі обмежити або, принаймні, не

розширювати обсяг експорту, прийнятому в рамках офіційної міжурядової або неофіційної угоди про встановлення квот на експорт товару.

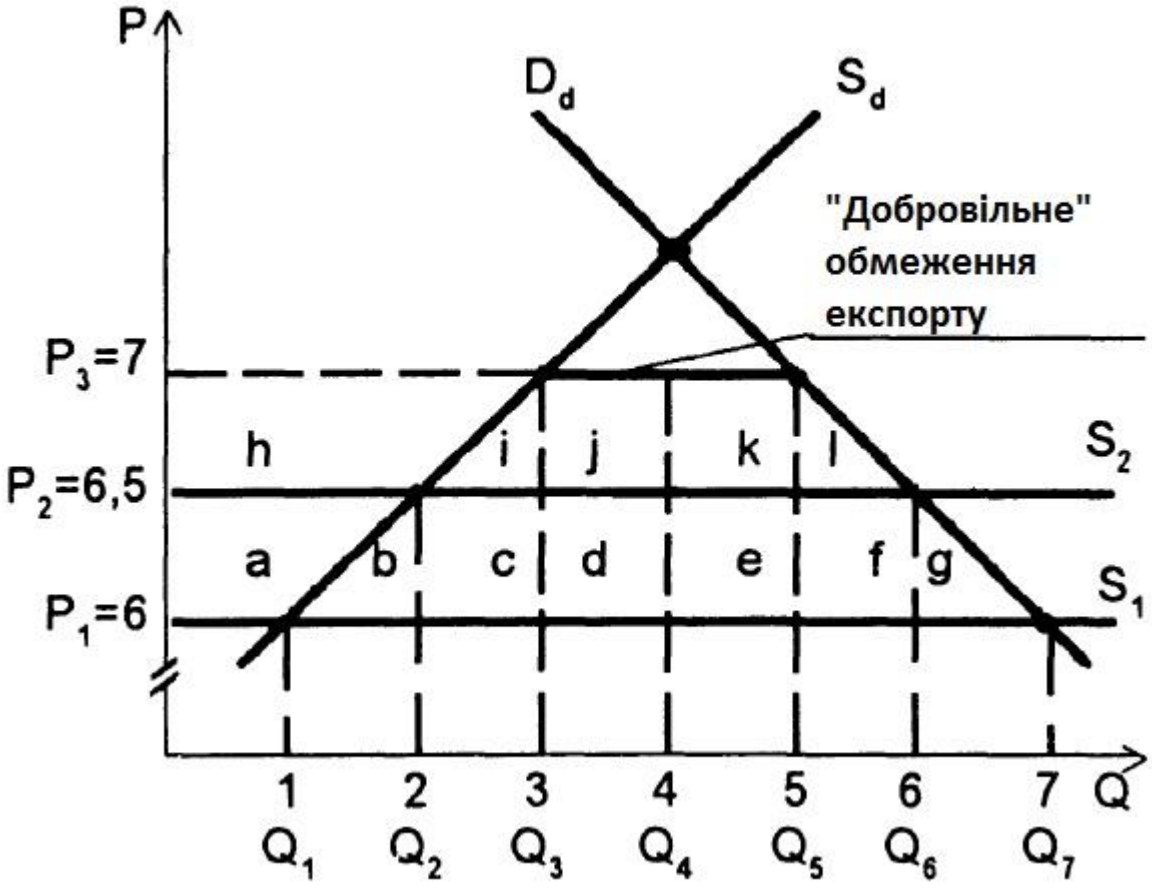

Рис. 9. Економічний ефект «добровільного» обмеження експорту

Припустимо, що внутрішня пропозиція товару в країні становить S_d, а попит – D_d (рис. 9). Пропозиція того ж товару з-за кордону необмежено і становить з першої країни S_1 за ціною P_1, а з другої країни – S_2 за ціною P_2. У цій ситуації внутрішнє виробництво товару складе Q_1, споживання – Q_7, імпорт товару – Q_7Q_1 який весь доведеться на першу країну, оскільки товари з другої країни занадто дорогі. Припустимо, що під загрозою санкцій з боку країни-імпортера уряд першої країни вирішує «добровільно» обмежити експорт свого товару, ввівши квоту на його експорт в розмірі Q_5Q_3. В результаті скорочення зовнішнього пропозиції внутрішні ціни на товар піднімаються до рівня P_3, внутрішнє виробництво збільшиться до Q_3, внутрішній попит скоротиться до Q_5, імпорт стиснеться до розмірів квоти, тобто Q_5Q_3. Як і в разі імпортної квоти, надлишок споживання скоротиться на $a + b + c + d + e + f + g + h + i + j + k + l$. При цьому ефект переділу складе

a + h, ефект захисту – *b + c + i*, ефект доходу – *d + e + j + k*, ефект споживання – *f + g + l*.

Ефект доходу в даному випадку вловлюється не місцевими імпортерами, як це було у випадку імпортної квоти, а іноземними експортерами, які отримують можливість підвищувати ціну свого експорту. Це є спонукає мотивом для експортерів вводити «добровільні» обмеження експорту, коли виникає реальна загроза введення імпортних квот імпортером. Для країни, що імпортує «добровільне» обмеження експорту країни-експортера країною означає втрату не тільки ефектів захисту і споживання, які неминучі в будь-якому випадку, але і ефекту доходу, тобто всього сегмента *b + c + d + e + f + g + i + j + k + l*.

На малюнку 9 до введення «добровільного» обмеження експорту країною-експортером країна-імпортер виробляла 1 одиницю товару, споживала 7 одиниць і імпортувала 6 одиниць за ціною 6 дол. за штуку. Після введення експортує країною «добровільної» експортної квоти в розмірі 2 одиниць країна-імпортер стала виробляти 3 одиниці товару, споживати 5 одиниць і імпортувати 2 одиниці за ціною 7 дол. за штуку. Економічні втрати країни, що імпортує склали 4 дол.

Крім того, введення «добровільних» обмежень експорту однією країною часто призводить до розширення експорту такого ж товару іншими країнами, з якими не укладено угоду про «добровільне» обмеження експорту і які прагнуть зайняти нішу, що утворилася на ринку країни-імпортера. Той же товар з другої країни, ціна на який P_2 в умовах відсутності «добровільного» обмеження експорту першої країни була неконкурентоспроможна, після його введення став цілком конкурентним, бо $P_2<P_3$. Імпорт не загрожує другий країні обмеженнями імпорту і не вимагає введення «добровільних »обмежень експорту. Друга країна експортує (Q3-Q2) + (Q6-Q5) одиниць товару, що піднімає внутрішню ціну країни-імпортера до рівня P_2. Втрати для споживача обмежуються ефектами захисту і споживання, які в даному випадку складуть лише *b + g*. Якщо перша країна підніме ціни на свій товар до рівня цін другої країни, то збільшить свої доходи лише на розмір сегментів *c + d*. Сегменти *e + f* складуть ефект відхилення (скорочення) в торгівлі (trade diversion effect), що виникає в зв'язку з тим, що імпортер змушений купувати додаткову кількість товару в другій країні, де ціни на нього спочатку вище, ніж в першій. Фактично ефект відхилення є прямою втратою для світової економіки, оскільки

через «добровільних» обмежень експорту ресурси використовуються не найефективнішим чином. Експорт додаткової кількості товару, нехай і за вищою ціною, з другої країни призводить до скорочення повних економічних втрат для держави, яка імпортує, які складуть тільки сегменти *i + j + k + l.*

На малюнку 9 друга країна додає до «добровільної» експортної квотою в 2 одиниці першої країні ще 2 одиниці свого експорту, який став конкурентоспроможним, оскільки ціна на товар в другій країні 6,5 дол. нижче ціни в 7 дол., По якій імпортується цей ж товар з першої країни. При експорті товару з двох країн імпортує країна виробляє 2 одиниці товару, споживає 6 одиниць і імпортує 4 одиниці, 2 з яких за ціною 6,5 дол. за одиницю – з другої країни і 2 за ціною 6 дол. за одиницю – з першої. Бачачи це і враховуючи, що 2 дол. від ефектів захисту і споживання пропадають в будь-якому випадку, перша країна піднімає ціну на свій товар також до 6,5 дол. за одиницю і отримує 1 дол. ($0,5·2 = $1) додаткового прибутку (0,5 дол. за рахунок скорочення ефекту захисту і 0,5 дол. за рахунок скорочення ефекту доходу).

Але через те, що імпортує країна змушена купувати 2 одиниці товару понад «добровільної» квоти у другій країни за ціною 6,5 дол. за штуку, замість того щоб купити їх у першій країни по 6 дол. за штуку, виникає ефект відхилення ($0,5·2 = $1). Повні економічні втрати імпортера скорочуються до 2 дол. ($0,5·2) + ($0,5·0,5) + ($ 0,5·0,5) = $2.

Субсидії

Якщо уряд вважає за необхідне стимулювати експорт національних виробників, то воно може в тій чи іншій формі надавати їм субсидії з бюджету.

Субсидія (subsidy) – грошова виплата, спрямована на підтримку національних виробників і непряму дискримінацію імпорту. За характером виплат субсидії діляться на:

-*прямі* – безпосередні виплати експортеру після здійснення ним експортної операції на суму різниці його витрат і отриманого ним доходу. Прямі субсидії являють собою дотації виробнику при його виході на зовнішній ринок. Предметом прямого субсидування з початку 60-х років були дорогі товари промислового експорту розвинених країн - суду, авіаційна техніка й ін. Однак прямі субсидії

заборонені правилами СОТ і їх застосування занадто очевидно для торгових партнерів, які можуть використовувати відповідні заходи;

- *непрямі* – приховане дотування експортерів через надання пільг зі сплати податків, пільгові умови страхування, позик за ставкою нижче ринкової, повернення імпортних мит та ін.

Субсидії можуть надаватися як виробникам товарів, конкуруючих з імпортом, так і виробникам товарів, які продаються на експорт. Для виробників в обох випадках субсидія є негативним податком, оскільки він виплачується їм урядом, а не вираховується з їх прибутку.

Внутрішня субсидія (domestic subsidy) – найбільш замаскований фінансовий метод торгової політики і дискримінації проти імпорту, що передбачає бюджетне фінансування виробництва всередині країни товарів, що конкурують з імпортними.

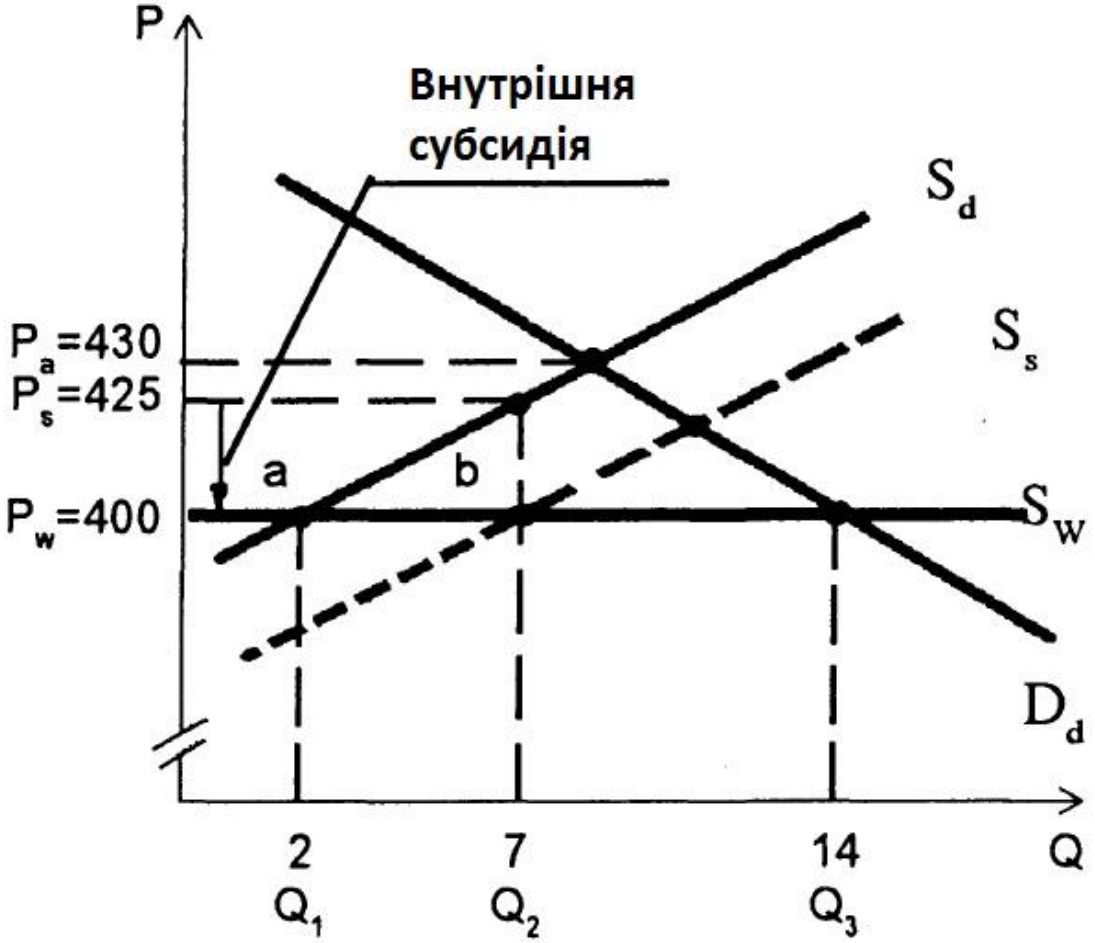

Рис. 10. Економічний ефект внутрішніх субсидій

Припустимо, що в малій країні внутрішня пропозиція товару становить S_d, а попит – D_d (рис. 10). Пропозиція того ж товару з-за кордону необмежено і становить S_w за ціною P_w. У цій ситуації внутрішнє виробництво товару складе Q_1, споживання – Q_3, імпорт

товару – Q_3Q_1. Щоб підтримати місцевих виробників товарів, конкуруючих з імпортом, уряд вирішує надати їм внутрішню субсидію. Ціна на субсидований товар зменшується на розмір субсидії і пряма його пропозиції місцевими виробниками пересувається на рівень S_s. Внутрішнє виробництво зростає до Q_2, а імпорт скорочується до Q_3Q_2. При обсязі внутрішнього виробництва Q_2 виробник отримує за свій товар ціну P_s, яка складається з ціни, яку платить споживач P_w, і субсидії, одержуваної від уряду P_wP_s. Витрати уряду на виплату субсвдіі становлять добуток суми субсидії на обсяг виробництва, який досягається при отриманні субсидії, тобто $P_wP_s \cdot Q_2$.

На малюнку 10 внутрішня ціна до початку торгівлі та до надання субсидії становить 430 дол. Після початку торгівлі при світовій ціні на товар в 400 дол. Країна виробляє 2 одиниці, споживає 14 одиниць, імпортує 12. Після введення субсидії в 25 дол. На кожну одиницю місцеві виробники при тій же світовій ціні отримують можливість виробляти 7 одиниць товару, а імпорт скорочується до 7 одиниць. Протекціоністський вплив субсидування місцевого виробництва на імпорт очевидно. Уряд платить з бюджету 175 дол. ($ 25 · 7 = $175) у вигляді субсидій. При отриманні субсидії місцевий виробник отримує за кожну одиницю товару 400 дол. від покупця і 25 дол. від уряду, всього 425 дол. Щоб стимулювати скорочення витрат виробництва і зростання конкурентоспроможності національних товарів, навіть в разі субсидування імпортозамінного виробництва, уряд вводить такі субсидії, які забезпечують виробнику трохи менший дохід (425 дол.), ніж він отримував за кожну одиницю на внутрішньому ринку за відсутності імпорту (430 дол.).

У результаті надання субсидії виникають два економічних ефекту. Частина субсидії потрапляє в розпорядження більш ефективних національних виробників даного товару в формі надлишку виробника – сегмент *a*. Ефект захисту *b*, що представляє собою прямі втрати для економіки, виникає в силу того, що в результаті отримання субсидії неефективні місцеві виробники отримують, тим не менш, можливість продавати свій товар. Субсидії виробникам товарів, що конкурують з імпортом, вважаються економічно більш привабливим методом обмеження імпорту в порівнянні з імпортним тарифом або квотою. Крім того що тариф і квоти спотворюють внутрішні ціни, в їх результаті виникає розглянутий вище економічний ефект споживання, що виражається у втраті надлишку споживання, яка цілком лягає на

країни-імпортера. Субсидія виробникам забезпечує обмеження імпорту, порівнянне з тарифом і квотою, але за рахунок менших втрат для національної економіки. Правда, ці втрати виникають не тільки в результаті негативного ефекту захисту, а й через те, що субсидії фінансуються за рахунок бюджету, тобто за рахунок податків.

Експортна субсидія

Нерідко уряд не лише субсидує галузі, що конкурують з імпортом, але і надають субсидії експортерам.

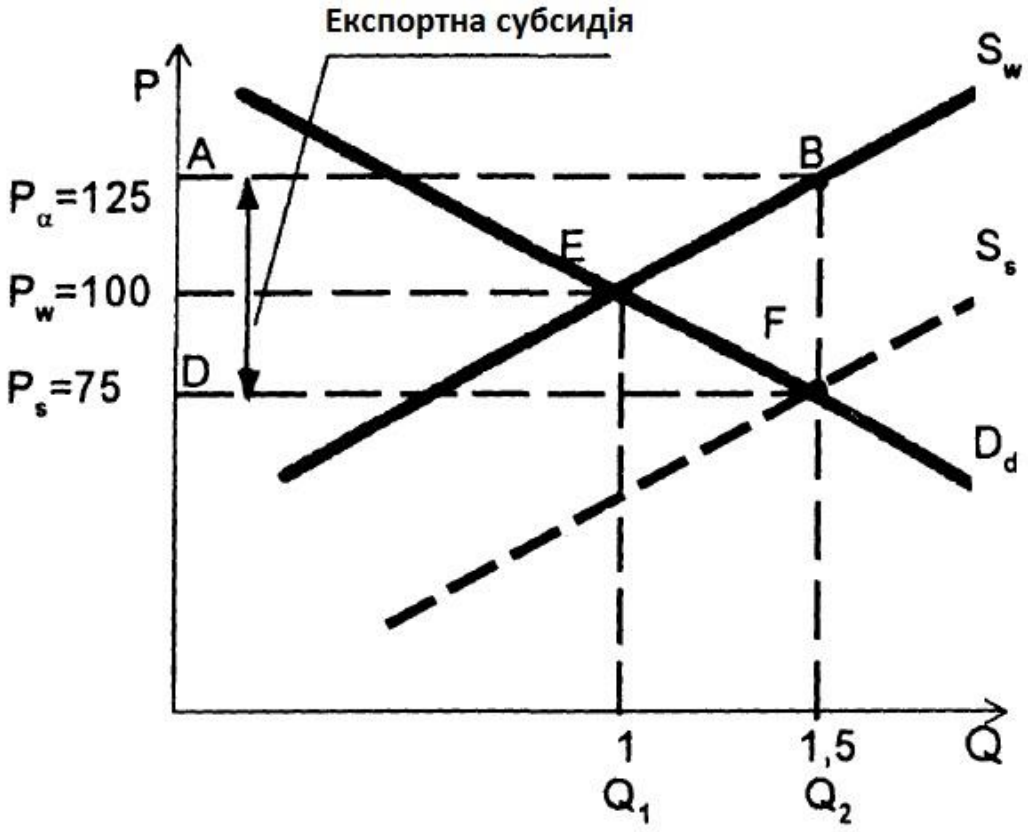

Рис. 11. Економічний ефект експортних субсидій

Експортна субсидія (export subsidy) – фінансовий нетарифний метод торгової політики, що передбачає бюджетні виплати національним експортерам, що дозволяє продавати товар іноземним покупцям за нижчою ціною, ніж на внутрішньому ринку, і форсувати тим самим експорт.

Припустимо, що пропозиція товару з-за кордону (експорт товару зарубіжною країною в дану країну) становить S_w, а попит усередині даної країни – D_d (рис. 11). У цій ситуації ринкова рівновага досягається в точці E – покупці в країні-імпортері куплять Q_1 товару за

ціною P_w. Щоб підтримати експортерів, іноземний уряд вирішує надати їм експортну субсидію. В результаті зниження експортної ціни пропозиція товару з-за кордону збільшується і крива пропозиції зміщується на рівень S_s, а ринкова рівновага - в точку F.

У результаті субсидування експортна ціна знижується до рівня P_s, тобто умови торгівлі, яка експортує, погіршилися. Але через зниження експортної ціни збільшується кількість одиниць товару, який вдається експортувати, до Q_2. Оскільки через зростання експорту менше товару надходить на внутрішній ринок, внутрішня ціна на нього збільшується до P_d. Виграш або програш держави, яка експортує безпосередньо залежить від того, чи вдасться за рахунок збільшення обсягу продажів компенсувати втрати, які виникли через погіршення умов торгівлі, тобто зниження експортної ціни. Крім того, виникають витрати на фінансування самої субсидії, які повинен нести бюджет, а значить, і платники податків, в розмірі кількості товару, що експортується після введення субсидії, помноженого на розмір субсидії (чотирикутник ABFD).

На рисунку 11 експортуюча країна продає, а імпортуюча купує 1 млн. штук товару за ціною 100 дол. за штуку. Уряд країни-експортера вирішує допомогти експортерам і дає їм субсидію в розмірі 50 дол. за кожну експортовану одиницю товару. Припустимо, що в цьому випадку експортна ціна товару впаде до 75 дол., А експорт збільшується до 1,5 млн. штук. До введення субсидії експортер отримував \$100 · 1 = 100млн. дол. доходу від експорту. Після введення субсидії – \$ 75 · 1,5 = 112,5 млн. жол., тобто, незважаючи на падіння ціни, його доходи зросли за рахунок збільшення обсягу експорту. Але при цьому бюджету і платникам податків експортна субсидія обійшлася в \$ 50 · 1,5 = 75 млн. дол.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ПІДСУМКОВЕ ЗАВДАННЯ

Підготувати аналіз міжнародної діяльності та економічного розвитку країни. Оформити письмовий звіт та доповідь з презентацією – 10-15 хвилин;

Вимоги до письмових звітів команд за результатами виконання ділової гри

Вимоги до його оформлення:

1. Поля – по 2 см, абзацний відступ – 1 см.
2. Логічні частини звіту мають виділятися абзацним відступом, у їх назвах використовується напівжирний шрифт.
3. Обсяг звіту за проблемною ситуацією не повинен перевищувати 10 сторінок друкованого тексту, і друкується 14 кеглем через 1,5 міжрядковий інтервал.
4. Усі таблиці та рисунки мають бути чітко пронумеровані та чітко підписані, містити розмірність величин, що у них наведені, і посилання на джерела інформації.
5. В кінці звіту містяться стислі висновки за темою звіту, список використаних інформаційних джерел.

Загальні умови. Виконання завдання дослідницького характеру потребує використання інформаційно-довідкових матеріалів:

– аналітичних звітів міжнародних організацій та офіційних сайтів органів влади країн;

– статей зарубіжних і вітчизняних науковців, у яких аналізуються зміст, поняття та основні категорії поставленої перед студентом проблематики;

– статистичних даних авторитетних дослідницьких центрів та міжнародних статистичних баз даних: МВФ, інформаційної бази Світового банку, Банку міжнародних розрахунків, Heritage Foundation, Світового економічного форуму тощо.

Аналізувати дані з інформаційно-довідкових матеріалів потрібно в динаміці, не менше ніж за 5 років за допомогою статистичних показників, серед яких повинні бути абсолютні, відносні (темп росту, приросту, індекси), середні величини, показники варіації тощо. На підставі аналізу статистичних даних виявляються тенденції розвитку процесів та явищ і встановлюються фактори їх розвитку. Результати досліджень повинні бути надані викладачеві у електронному та друкованому вигляді, містити виклад основного матеріалу відповідно

до завдання, проілюстрованого самостійно побудованими таблицями, діаграмами, графіками, що є обов'язковою вимогою для виконання завдання, і коментарем до них. Висновки за результатами дослідження мають бути лаконічними і відповідати основним поставленим завданням.

Перелік країн для аналізу (Можна обрати країну самостійно)

Китай	Велика Британія
Чехія	Туреччина
Естонія	Україна
Німеччина	США
Угорщина	Японія
Польща	Бразилія

Складові оцінки міжнародної економічної діяльності країни в глобальній економіці

	Складові	Показники
Економічні	**Блок 1.** Рівень соціально-економічного розвитку за методиками ООН та Світового Банку	**Класифікація за рівнем доходу** ВВП/ВНД на душу населення ВНД на душу населення http://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD ВВП на душу населення за ПКС http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD ВВП на душу населення http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD Структура ВВП https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2012.html#xx ВВП за компонентами http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=95 ВВП країн ОЕСР http://www.oecd-ilibrary.org/economics/gross-domestic-product-in-us-dollars_2074384x-table3

		Класифікація ООН (показники, ІЛР, ВНД на душу населення, динаміка) http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/hdr/human_developmentreport2011.html
	Блок 2. Зовнішня торгівля країни	Місце країни в системі СОТ – статистичний додаток http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its11_world_trade_dev_e.htm Динаміка торгівлі – *темпи росту та приросту, експорт та імпорт товарів та послуг, торгівельний баланс* (відповідні показники в розділі Economic Policy & External Debt на сайті Світового банку http://data.worldbank.org/indicator/all), основні торгівельні партнери та розподіл по групах товарів, рівень тарифів – профайли країни на сайті СОТ http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm Торгівля за партнерами та регіонами країн ОЕСР http://www.oecd-ilibrary.org/trade/trade-in-goods-by-partner-countries-and-regions_20743920-table4 РОЗРАХУНКИ: Квоти (експортна, імпортна, ЗТО), сальдо торгівельного балансу Динаміка торгівлі на сайті UNCTAD http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx
	Блок 3. Міжнародні фінансові потоки країни	**ПІІ та ПЗІ країни, динаміка** http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=98 РОЗРАХУНОК: ПІІ на душу населення, темпи росту **Інвестиційна позиція країни**

		http://dsbb.imf.org/Pages/SDDS/InterInvPos.aspx РОЗРАХУНОК: Частка прямих та портфельних інвестицій у ВВП (розрахувати за даними про ВВП та інвестиційної позиції країни), сальдо прямих та портфельних інвестицій **Динаміка стану** поточного http://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.CD та фінансового рахунків http://dsbb.imf.org/Pages/SDDS/NSDPPages.aspx платіжного балансу **Валютний курс, динаміка** http://data.worldbank.org/indicator/PA.NUS.FCRF **Міжнародні валютні резерви** на сайті UNCTAD http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=87 На сайті МВФ **http://dsbb.imf.org/Pages/SDDS/ReserveTemplates.aspx** РОЗРАХУНОК: достатність валютних резервів (обсяг до імпорту, обсяг до короткострокової заборгованості) **Капіталізація національного ринку акцій** (до ВВП) http://data.worldbank.org/indicator/CM.MKT.LCAP.GD.ZS Діяльність фінансових центрів на території країни http://www.zyen.com/PDF/GFCI%2010.pdf http://www.world-exchanges.org/statistics/annual/2010/indicators/stock-markets-significance-national-economy
	Блок 4.	Заборгованість країн за інструментами

	Рівень зовнішньої заборгованості за методикою БМР-ОЕСР-Світового Банку	http://ddp-ext.worldbank.org/ext/ddpreports/ViewSharedReport?&CF=&REPORT_ID=13583&REQUEST_TYPE=VIEWADVANCED Зовнішній борг за секторами http://dsbb.imf.org/Pages/SDDS/ExternalDebt.aspx Показники заборгованості (Борг/ВНД, % http://data.worldbank.org/indicator/DT.DOD.DECT.GN.ZS ; Борг/Експорт,% http://data.worldbank.org/indicator/DT.DOD.DECT.CD - валовий борг країни; Поточна вартість обслуговування боргу/Експорт,%) http://data.worldbank.org/indicator/DT.TDS.DECT.EX.ZS
	Блок 5. Ринок праці та міграційний капітал країни	Зайнятість http://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.TOTL.SP.ZS Безробіття загальне http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS Безробіття довгострокове http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.LTRM.ZS Частково зайняті http://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.PART.ZS Зайнятість по секторах економіки https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2048.html#xx Індекс Джині http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI Мігранти у загальній кількості населення http://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.TOTL.ZS

		Перекази мігрантів http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=86
	Блок 6. Технологічний та інфраструк-турний розвиток країни	**Global Information Technology Report:** Позиції країни у рейтингу http://www3.weforum.org/docs/WEF_GITR_Report_2011.pdf **Індекс розвитку економіки знань Світового банку:** Позиції країни у рейтингу http://info.worldbank.org/etools/kam2/KAM_page5.asp Високотехнологічний експорт (у % до всього експорту) http://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS Частка товарів ІКТ в загальній торгівлі http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=15849 Кількість дослідників на 1 млн.населення http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.SCIE.RD.P6 Інженерно-технічний персонал (на 1 млн населення) http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TECH.RD.P6 Платежі роялті та за ліцензії, отримані та виплачені http://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.ROYL.CD http://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.ROYL.CD
	Блок 7. Глобалізація. Опис блоку. Особливої уваги заслуговує глобальний рівень міжнародної взаємодії країни, у тому числі з точки зору вирішення проблем, які потребують міжнародного співробітництва та координації зусиль усього людства. Глобальні проблеми настільки загострились, що без них неможливо скласти реалістичне уявлення про сучасні тенденції	

	суспільного розвитку країни. Мова йде про стан та якість навколишнього середовища, ті чи інші сторони розвитку продуктивних сил країни, про питання зовнішньої та внутрішньої політики. У цьому контексті виключного значення для розвитку будь-якої країни набуває демографічний фактор, який відображає взаємозв'язок темпів та пропорцій суспільного розвитку з кількісними та якісними характеристиками населення (його чисельністю, статево-віковою, сімейною структурами, з динамікою народжуваності, смертності, міграцій, станом здоров'я, розселенням, професійно-освітньою структурою тощо). Важливим є доступ до води, в тому числі питної, стан еенргозбереження, користування альтернативними джерелами енергії тощо.	
	Блок 7. Глобалізація	Індекс глобалізованості країни KOF http://globalization.kof.ethz.ch/ Доступ до води (відновлювані водні джерела на душу населення) http://data.worldbank.org/indicator/ER.H2O.INTR.PC Енергетична проблема: ВВП в дол.США за ПКС на 1 кг нафтового еквіваленту http://data.worldbank.org/indicator/EG.GDP.PUSE.KO.PP Імпорт енергії (% від використовуваної) http://data.worldbank.org/indicator/EG.IMP.CONS.ZS Альтернативна та ядерна енергія (% від загальної) http://data.worldbank.org/indicator/EG.USE.COMM.CL.ZS Демографічна статистика http://unstats.un.org/unsd/demographic/products/socind

Блок 8. Вплив неекономічних факторів	Свобода преси Рівень політичної свободи в країні http://www.freedomhouse.org/ Рівень корупції/хабарництва в країні http://www.transparency.org/ http://www.transparency.org/publications/publications/other/corruption_perceptions_index_2011 http://www.mintzgroup.com/before-relationships-integrity-due-diligence-and-investigations.asp; http://www.mintzgroup.com/pdf/FCPAIntegrityDueDiligence.pdf Розвиток демократії в країні http://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=DemocracyIndex2011 Гендерна рівність: індекс гендерного розриву World Gender Gap Index http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2011.pdf Індекс якості життя http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81_%D0%BA%D0%B0%D1%87%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0_%D0%B6%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B8 http://www.economist.com/media/pdf/QUALITY_OF_LIFE.pdf Міжнародний індекс щастя http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B6%D0%B4%D1%83%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%B8%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81_%D1%81%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C%D1%8F http://www.happyplanetindex.org/public-data/files/happy-planet-index-2-0.pdf Індекс благополуччя Legatum Prosperity Index http://www.prosperity.com/rankings.aspx

Загальні ресурси:

Статистика країн ОЕСР
http://www.oecd.org/document/0,3746,en_2649_201185_46462759_1_1_1_1,00.html

Агрегована інформація по країнах на сайті МВФ
http://dsbb.imf.org/Pages/SDDS/NSDPPages.aspx

Статистика ЄС
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/a_to_z

Доступ до статистики UNCTAD
http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx

Доступ до бази індикаторів Світового банку
http://data.worldbank.org/indicator/all

За кожним з блоків можна використовувати інформацію з рейтингу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму (Global Competitivesness Index by WEF), в якому дано експертні оцінки як розвитку торгівлі країни, так і розвитку її фінансових ринків, інноваційної сфери та рівня технологічного розвитку, людського капіталу, бізнес-середовища

Рейтинг Глобальної конкуренто-спромож-ності Всесвітнього економічног о форуму	Позиції країни у рейтингу, динаміка Стадія конкурентоспроможності Ключові фактори конкурентоспроможності (стовпи) Фактори, які негативно впливають на конкурентоспроможність країни http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf - сторінка країни містить повну інформацію про неї

Форма для представлення результатів аналізу в фінальній презентації

Позитивні тенденції		
Опис тенденції та її впливу	Фактори/ чинники впливу	Методи/механізми/інструменти збереження позитивної тенденції
Негативні тенденції		
Опис тенденції та її впливу	Фактори/ чинники впливу	Методи/механізми/інструменти мінімізації негативної тенденції
Переваги країни		
Опис переваги	Фактори/ чинники впливу	Методи/механізми/інструменти збереження переваги
Загрози для країни		
Опис загрози	Фактори/ чинники впливу	Методи/механізми/інструменти мінімізації загроз

ГЛОСАРІЙ

А

Автоматичне коректування *(automatic adjustment)* – макроекономічне коригування в результаті дій економічних законів.

Автоматичні ефекти *(automatic effects)* – не залежать безпосередньо від уряду зміни в доході внаслідок зміни в оподатковуваної базі, наприклад зростання вартості імпорту веде до зростання доходів від імпортних мит.

Активні програми *(active programs)* – набір заходів, які уряд зобов'язується прийняти для досягнення поставлених цілей.

Акцизний податок *(excise tax)* – вид непрямого податку, який має на меті обмеження споживання окремих видів продукції (алкоголь, паливо, ювелірні вироби і т.д.); забезпечення фінансування певних проектів (податок на автотранспортні засоби для фінансування будівництва доріг) і наповнення бюджету.

Альтернативна ціна *(opportunity cost)* – робочий час, необхідний для виробництва одиниці одного товару, виражений через робочий час, необхідний дня виробництва одиниці іншого товару.

Антидемпінгове мито *(untidumping duty)* – тимчасовий збір в розмірі різниці між цінами продажу товару на внутрішньому і зовнішньому ринках, що вводиться країною-імпортером з метою нейтралізації негативних наслідків нечесної цінової конкуренції на основі демпінгу.

Анулювання боргу *(debt forgiveness)* – добровільна відмова кредитора від частини або всієї суми боргу, зафіксованого у відповідній угоді між країною-кредитором і країною-боржником.

Арбітраж *(arbitrage)* – операція, що передбачає покупку валюти або іншого активу (товару, цінних паперів) на одному ринку, її негайну продаж на іншому ринку і отримання прибутку в силу відмінності ціни покупки і ціни продажу.

Асоційовані компанії *(associate)* – підприємства, в яких прямий інвестор-президент володіє менше 50% капіталу.

Асоційовані компанії *(associates)* – підприємства, в яких частка інвестора-нерезидента становить менше 50% акцій або голосів.

Б

Багатостороннє агентство з гарантії інвестицій *(Multilateral Investment Guarantee Agency, MIGA)* – автономна організація групи Світового банку, що здійснює страхування іноземних інвестицій

Багатосторонній нагляд *(multilateral surveillance)* – здійснюваний радою директорів двічі на рік аналіз міжнародної економіки на основі спеціально публікується доповіді «Світовий економічний огляд / World Economic Outlook».

Базельський комітет з банківського *нагляду (Basle Committee on Banking Supervision)* **–** орган, що періодично збирається, створений в 1974 р на основі угоди між Центральним банком Групи десяти, в завдання якого входить розробка мінімальних принципів ефективного банківського нагляду, які рекомендуються для застосування всіма центральними банками з метою уникнення банківських криз.

Базельський комітет з систем платежів і розрахунків (*Basle Committee on Payment and Settlement Systems)* – комітет. що періодично збирається з 1989 р під егідою Банку міжнародного розвитку, який здійснює нагляд за міжнародними розрахунками, узагальнюючий статистику і розробляє нові механізми міжнародних розрахунків.

Базова ціна *(basic price)* – ціна, отримана виробником за мінусом податків, що накладаються на одиницю виробництва (ПДВ, податок на продаж, акцизний податок), транспортних витрат і отриманих субсидій.

Баланс інвестицій і заощаджень *(savings-investment balance)* – різниця валових заощаджень та інвестицій в економіці, які визначають знак і розмір сальдо поточного платіжного балансу.

Баланс міжнародних інвестицій *(international investment balance)* – похідний від платіжного балансу статистичний звіт, що показує накопичені запаси зовнішніх фінансових активів та зобов'язань країни.

Банки розвитку *(development banks)* – комерційні банки, які знаходяться під жорстким державним контролем, створені з метою довгострокового фінансування структурних реформ.

Банки, які беруть депозити *(deposit money banks)* – приватні комерційні банки, головна функція яких - залучати гроші, депозити і давати їх у борг під відсоток.

Банківські позики *(bank loans)* – позики, що видаються банками приватному бізнесу як зовнішнє джерело фінансування.

Боргова крива Лаффера *(debt Laffer curve)* – крива, що показує оптимальний рівень зовнішньої заборгованості, що дозволяє державі-боржнику підтримувати прийнятні для кредиторів платежі за зовнішнім боргом.

Боргові зобов'язання *(debt securities)* – облігації, інструменти грошового ринку та фінансові деривати, які підтверджують право кредитора на стягнення боргу з боржника.

Брудне плавання *(dirty float)* – курсоутворення при активних інтервенціях центрального банку на валютному ринку.

Бюджетні обмеження *(budget constraints)* – в умовах відсутності міжнародного руху капіталу – представляють собою обмеження обсягів імпорту країни доходами, одержуваними від експорту при поточних відносних цінах.

В

Валовий внутрішній продукт (ВВП) *(gross domestic product - GDP)* – додана вартість, вироблена резидентами всередині країни.

Валовий внутрішній продукт, ВВП *(gross domestic.product, DGP)* – в ринкових цінах: сума валової доданої вартості, виробленої резидентами у всіх секторах економічної діяльності (output. O), мінус їх проміжні витрати (intermediate inputs, i); сума витрат на споживання (C), інвестиції (I) і чистого експорту товарів і нефакторних послуг (чистий експорт дорівнює експорту товарів і нефакторних послуг (X) мінус імпорт товарів і нефакторних послуг (IM)); сума зарплати (W), операційного надлишку (operating surplus, OS) (рента + відсоток + прибуток-амортизація) і непрямих податків мінус субсидії (ITS).

Валовий національний дохід, ВНД *(gross national income, GNI)* – сума ВВП і чистого факторного доходу (YF) – отримання та оплати відсотків за позиками плюс різниця отримання від оплати доходів від зарубіжних інвестицій по платіжному балансу.

Валовий національний наявний дохід (ВНД) *(gross national disposable income - GDI)* – використовується на накопичення і споживання ВНП, що включає чисті трансферти з-за кордону (NT).

Валовий національний наявний дохід ВННД *(gross national disposable income, GNDI)* – обчислюється як сума ВНП і чистих трансфертів (TR) – різниця отримання і виплати приватних і державних перекладів по платіжному балансу.

Валовий національний продукт (ВНП) *(gross national product - GNP)* – сума доданої вартості, виробленої всередині країни, і чистого факторного доходу з-за кордону (NY).

Валюта *(currency)* – в широкому сенсі слова – будь-який товар, здатний виконувати грошову функцію засобу обміну на міжнародній арені; у вузькому – готівкова частина грошової маси, що циркулює з рук в руки в формі грошових банкнот і монет.

Валютне заміщення *(currency substitution)* – використання іноземної валюти тільки в якості засобу обігу.

Валютне котирування *(currency quotation)* – визначення валютного курсу на основі обраних ринкових механізмів.

Валютне правління *(currency board)* – фіксація курсу національної валюти до іноземної валюти, причому випуск національної валюти повністю забезпечений запасами іноземної (резервної) валюти.

Валютний (обмінний) курс *(exchange rate)* – ціна одиниці національної валюти, виражена в одиницях іноземної валюти.

Валютний коридор *(exchange rateband)* – встановлені межі коливання валютного курсу, які держава зобов'язується підтримувати.

Валютний курс на основі паритету купівельної спроможності *(PPP exchange rate*) – курс, який зрівнює ціну кошика однакових товарів в двох країнах.

Валютний опціон *(currency option)* – контракт, що дає покупцеві право, але не накладає на нього зобов'язання, купити або продати певну кількість валюти або індекс валют за узгодженою ціною до настання певної дати.

Валютні активи *(foreign exchange assets)* – зазвичай найбільш значна частина міжнародних активів, що складається з: вимог до нерезидентів у формі іноземної валюти, банківських депозитів, урядових цінних паперів, інших цінних паперів, фінансових деривативів, акцій приватних підприємств і вимог, що виникають в результаті угод між національним та іноземними центральними банками, а також урядовими органами.

Валютні ризики *(foreign exchange risks)* – група ризиків, що виникають у зв'язку з використанням декількох валют в міжнародних угодах.

Валютні свопи *(currency swaps)* – обмін певною кількістю двох валют з однаковою чистою поточною вартістю з наступним зворотнім обміном ними за узгодженим курсом.

Варіанти політики валютного курсу *(options for exchange rate policy)* – вибір державою механізму курсоутворення, який вважається найбільш підходящим для конкретної економічної ситуації в даній країні.

Варрант *(warrant)* – форма опціону, що дає право його власникові купити у продавця варанта певну кількість акцій і облігацій на спеціально обумовлених умовах протягом певного періоду часу.

Верхній рівень ставки по кредитах *(ceiling lendingt rate)* – приписуваний грошовою владою максимальний рівень відсотка, під який комерційні банки можуть надавати кредити.

Взаємний демпінг *(reciprocal dumping)* – зустрічна торгівля двох країн одним і тим же товаром по занижених цінах.

Взаємний попит *(reciprocal demand)* – показник, що синтезує попит і пропозицію і показує, яка кількість імпортного товару потрібно країні, щоб спонукати її продавати різні кількості іншого товару на експорт.

Виграш від обміну *(gains from exchange)* **–** переваги, одержувані країною тільки через те, що вона вступила в торгові відносини з іншими країнами.

Виграш від спеціалізації *(gains from specialization)* **–** переваги, одержувані країною з-за того, що в умовах торгівлі вона зосередила свої зусилля на виробництві товарів, за якими вона має відносну перевагу.

Виграш від торгівлі *(gains from trade)* **–** економічний ефект, який отримує кожна з беруть участь в торгівлі країн, якщо кожна з них спеціалізується на торгівлі тим товаром, у виробництві якого вона має відносну перевагу.

Виключне фінансування *(exceptional financing)* – операції, що проводяться країною, що має труднощі з фінансуванням негативного сальдо платіжного балансу, за погодженням і за підтримки її зарубіжних партнерів з метою зниження цього сальдо до рівня, який може бути профінансований традиційними засобами.

Вилучення з національного режиму *(national treatment exception)* – інструменти внутрішньої економічної політики, що дискримінують

на внутрішньому ринку іноземних виробників послуг у порівнянні з місцевими.

Високоякісне зростання *(highquality growth)* – довгострокове і безперервне економічний розвиток країни, що забезпечує зростання зайнятості, скорочення бідності, який гарантує справедливий розподіл доходів, котрий не несе загрози навколишньому середовищу і поважає права людини.

Відділення *(branches)* – некорпорируваними підприємства, що знаходяться в повному або спільному володінні інвесторів і безпосередньо чи опосередковано належать прямому інвестору.

Відтік мізків *(brain drain)* – міжнародна міграція висококваліфікованих кадрів.

Відхилення торгівлі *(trade diversion)* – переорієнтація місцевих споживачів з закупівлі товару у ефективнішого внеінтеграціонного джерела постачання на менш ефективний внутрішньоінтеграційну джерело, що відбулася в результаті усунення імпортних мит в рамках митного союзу.

Вільно використовувана валюта *(freely usable currency)* – валюта, яка широко використовується для здійснення платежів за міжнародними операціями та активно продається і купується на головних валютних ринках.

Внутрішній баланс *(internal balance, Y)* – такий рівень виробництва всередині країни, який забезпечує повну зайнятість і стійко низький рівень інфляції.

Внутрішній ефект масштабу *(internal economies of scale)* **–** зниження витрат на одиницю товару в рамках фірми в результаті зростання масштабів її виробництва.

Внутрішній/зовнішній дефіцит *(domestic/external)* – дефіцит, розрахований окремо за операціями уряду всередині країни і в його відносинах із зарубіжними країнами.

Внутрішньогалузева торгівля *(intra-industry trade)* **–** обмін між країнами диференційованими продуктами однієї галузі.

Внутрішня конвертованість *(internal convertibility)* – право резидентів купувати і здійснювати операції всередині країни з активами у формі валюти і банківських депозитів, деноміновані в іноземній валюті.

Внутрішня субсидія *(domestic subsidy)* **–** найбільш замаскований фінансовий метод торгової політики і дискримінації проти імпорту, що

передбачає бюджетне фінансування виробництва всередині країни товарів, що конкурують з імпортними.

Вплив перерозподілу доходів на умови торгівлі – якщо країна-донор має вищу граничну схильність до витрат на свій експортний товар, ніж країна-одержувач, то передача доходів погіршує умови торгівлі країни-донора; якщо ж країна-донор має нижчу граничну схильність до витрат на свой експортний товар, ніж країна-одержувач, то передача доходів покращує умови торгівлі країни-донора.

BP крива *(BP curve)* – в моделі внутрішнього і зовнішнього балансу відкритої економіки крива, що показує можливі комбінації рівня доходу і процентної ставки, при яких платіжний баланс перебуває в рівновазі.

Г

Гарантований державою борг *(publicly guranteed debt)* – борг приватних фірм, платежі за якими гарантуються урядом.

Гіперреакція валютного курсу *(exchangerate overshooting)* – диспропорційні різкі зміни значень валютного курсу в короткостроковій перспективі в порівнянні з його довгостроковими значеннями, які визначаються основними макроекономічними факторами.

Гіпотеза переважаючого попиту Ліндера *(binder's representative demand)* – країна експортує ті товари, питома вага яких великий в її власному споживанні.

Готівкова основа обліку *(cash basis)* – метод бюджетного обліку, який визнає надходження при отриманні готівки і витрати при виплаті готівки. На цій основі дані фіксуються в рамках державного сектора.

Готівкові гроші та депозити *(cash and deposits)* – банкноти і монети, що знаходяться в обігу і використовуються для здійснення платежів, депозити до запитання, ощадні, строкові та інші депозити.

Гранична продуктивність праці *(marginal productivity of labor – - MPL)* – розмір приросту сукупного доходу в результаті використання додаткової одиниці праці.

Гранична схильність до заощадження *(marginal propensity to save, S)* – зміна в рівні заощаджень (AS) в результаті отримання додаткової одиниці доходу (AY).

Гранична схильність до імпорту *(marginal propensity to import, im)* – зміна в рівні імпорту (Aim) в результаті отримання додаткової одиниці доходу (AY).

***Гранична схильність до* споживання** (marginal propensity to consume, C) – зміна в рівні споживання (AC) в результаті отримання додаткової одиниці доходу (AY).

Граничний рівень заміщення *(marginal rate of substitution)* – таку кількість одиниць товару 2, яким потрібно пожертвувати, щоб отримати додаткову одиницю товару 1 і при цьому забезпечити збереження існуючого рівня споживання.

Граничний рівень трансформації *(marginal rate of transformation)* – кількість одиниць товару 2, виробництвом якого треба пожертвувати, щоб отримати додаткову одиницю товару 1.

Грошова маса/пропозиція грошей *(money supply)* – випуск грошей в обіг під контролем грошової влади.

Грошова теорія валютного курсу *(monetary approach to the exchange rate)* – валютний курс національної валюти визначається відносним попитом і пропозицією грошей між двома країнами.

Грошовий мультиплікатор *(money multiplier, m)* – коефіцієнт зростання грошової маси за рахунок багаторазового використання комерційними банками одних і тих же грошей.

Грошовий нейтралітет *(money neutrality)* – в довгостроковій перспективі зростання/скорочення грошової маси на одиницю повинен супроводжуватися зростанням/скороченням на одиницю всіх цін, включаючи ціну іноземної валюти, залишаючи незмінним реальну пропозицію грошей, процентну ставку та інші макроекономічні змінні.

Д

Девальвація валюти *(currency devaluation)* – законодавче зниження курсу валюти або центрального паритету при режимі фіксованого валютного курсу.

Демпінг *(dumping)* – метод фінансової нетарифного торгової політики, що полягає в просуванні товару на зовнішній ринок за рахунок зниження експортних цін нижче нормального рівня цін, існуючого в цих країнах.

Депозитарні розписки *(depositary receipts)* – цінні папери, що випускаються національним банком і підтверджують його володіння акціями іноземних компаній.

Державний борг *(government debt)* – сукупність прямих зобов'язань уряду перед іншою економікою і зовнішнім світом, акумульованих в результаті бюджетних операцій в минулому, які повинні бути покрьгги їм за рахунок бюджету в майбутньому.

Державний борг *(public debt)* – борг центрального або місцевого уряду і автономних урядових установ.

Дефіцит бюджету *(budget deficit)* – частина видатків та наданих кредитів, яка перевершує надходження в бюджет від податків, грантів і погашення минулих кредитів і яка покривається урядом за рахунок отримання позик або скорочення резервів.

Джей-Крива *(J-curve)* – тимчасове погіршення торгового балансу в результаті зниження реального курсу національної валюти, що веде до його подальшого поліпшення.

Дисконтне фінансування/облікове вікно *(discount financing/window)* – джерело кредитування, що надається центральним банком комерційним по обумовленою їм ставкою рефінансування.

Дискреційні ефекти *(discretionary effect)* – безпосередньо залежать від рішень уряду зміни в доході внаслідок змін у самій податковій системі – зміни ставки податку, введення нових податків, зміни широти охоплення податку, поліпшення збирання податків.

Диференціал процентних ставок *(Interest rate differential)* – відмінності в рівні процентних ставок між даною країною та її торговельними партнерами, які можуть вплинути на рівень валютного курсу відповідно до теорії паритету процентних ставок.

«Добровільне» обмеження експорту (voluntary export restraint - VER) – кількісне обмеження експорту, засноване на зобов'язанні одного з партнерів по торгівлі обмежити або, принаймні, не розширювати обсяг експорту, прийнятому в рамках офіційної міжурядової або неофіційної угоди про встановлення квот на експорт товару.

Довгострокова програма структурного коректування/програма розвитку *(long-term structural adjustment program/development program)* – програма тривалістю 3-4 роки, спрямована на виправлення глибоких структурних диспропорцій в економіці і зазвичай включає такі заходи, як приватизація, демонополізація, зміна механізмів регулювання економіки.

Доларизація *(dollarization)* – використання іноземної валюти як засобу обігу, одиниці розрахунку і засобу заощадження.

Доходи *(income)* – група статей рахунку поточних операцій платіжного балансу, що включає платежі між резидентами і нерезидентами, пов'язані з оплатою праці нерезидентів, і операції, пов'язані з доходами на інвестиції.

Дочірні компанії *(subsidiaries)* – підприємства, в яких інвестор-нерезидент володіє більш ніж 50% акцій або голосів.

Дочірні компанії (subsidiary) – підприємства, в яких прямий інвестор-нерезидент володіє більше 50% капіталу.

Е

Екзогенні змінні *(exogenous variables)* – макроекономічні показники, які вважаються незалежними від процесів, описаних моделлю.

Економіка масштабу *(economies of scale)* – розвиток виробництва, при якому зростання витрат факторів на одиницю призводить до зростання виробництва більше ніж на одиницю.

Економічна інтеграція *(economic integration)* – процес економічної взаємодії країн, що приводить до зближення господарських механізмів, що приймає форму міждержавних угод і узгоджено регульований міждержавними органами.

Економічна операція *(economic transaction)* – угода між інституційними одиницями, при якій передається право власності на матеріальні або фінансові активи або надаються послуги.

Експорт *(export)* – продаж товару, що передбачає його вивіз за кордон.

Експортна субсидія *(export subsidy)* – грошові виплати, спрямовані на підтримку національних експортерів і непряму дискримінацію імпорту.

Експортне кредитування *(export credit)* – метод фінансової нетарифного зовнішньоторговельної політики, що передбачає фінансове стимулювання державою розвитку експорту національними фірмами.

Експортні податки *(export taxes)* – вид непрямого податку, який накладається на вивозяться за кордон товари і використовуваного для регулювання обсягів і структури експорту.

Експорторасширяюіщій зростання *(export-biased growth)* – розширення виробництва товару, який країна експортує, що веде до погіршення умов торгівлі країни на користь її торгових партнерів.

Еластичність доходів *(revenue elasticity, e)* – відношення процентного зростання податкових надходжень (T) до процентному зростанню ВВП (Y) в умовах відсутності дискреційних ефектів.

Еластичність експорту *(export elasticity)* – зміна пропозиції товарів на експорт, що випливає зі зміни умов торгівлі.

Еластичність заміщення *(elasticity of substitution)* –- коефіцієнт, що показує, наскільки складно заменітьодін фактор на інший у виробництві певного товару.

Еластичність імпорту *(import elasticity)* – зміна попиту на імпорт, що випливає зі зміни умов торгівлі.

Еластичність попиту і пропозиції валюти *(elasticity of currency demand and supply)* – співвідношення зміни в обсягах попиту і пропозиції валюти з відсотковою зміною валютного курсу.

Еміграція *(emigration)* – виїзд працездатного населення з даної країни за її межі.

Ендогенні змінні *(endogenous variables)* – макроекономічні показники, розмір яких визначається шляхом використання моделі.

Енергетичність доходів *(revenue buoyancy, b)* - відношення процентного зростання податкових надходжень (Т) до процентному зростанню ВВП (Y).

Ефект «липких» цін (*sticky price effect)* – тимчасова затримка в зміні цін при зміні макроекономічних умов їх формування.

Ефект Енгеля *(Engel effect)* – абсолютні зміни часткою окремих товарів в сумарному попиті.

Ефект посилення Джонса *(Jones magnification effect)* – непропорційні зміни результуючих економічних змінних під впливом змін екзогенних змінних.

Ефект Фішера *(the Fisher effect)* – в довгостроковій перспективі зміна рівня валютного курсу дорівнює різниці процентних ставок між двома країнами і різниці прогнозованих в них темпів інфляції.

Ефективна ставка тарифу *(effective tariff rate)* – реальний рівень митного оподаткування кінцевих імпортних товарів, обчислений з урахуванням мит, накладених на імпорт проміжних товарів.

Є

Європейська валютна система *(European Monetary System)* – створена країнами-членами ЄС зона скоординованого плавання по відношенню до долара курсів національних валют з метою забезпечення їх більшої стабільності.

Європейський валютно-економічний союз *(European Economic and Monetary Union)* – стадія розвитку валютно-фінансової інтеграції країн ЄС, що передбачає перехід до єдиної грошової політики, створення єдиного центрального банку і введення єдиної валюти.

Єдина аграрна політика *(common agriculture policy)* – узгоджені дії країн ЄС по забезпеченню стабільності поставок сільгосппродукції за стабільними цінами, підвищення продуктивності сільського господарства, підтримці життєвого рівня фермерів і їх сімей і підтримці розумного рівня роздрібних цін.

Єдність валютного курсу *(single exchange rate)* – використання одного і того ж ефективного курсу для всіх видів валютних операцій всіх учасників цих операцій і валют, в яких вони здійснюються.

З

Загальна/міжнародна рівновага *(general/international equilibrium)* – одночасне урівноваження попиту і пропозиції на товар у внутрішній і міжнародній торгівлі (на внутрішньому і світовому ринках).

Закон Енгеля *(Engel rule)* – при постійних цінах і демографічних змінних (розмір, склад сім'ї) збільшення доходу призводить до зниження частки споживчих витрат на предмети першої необхідності і зростання частки витрат на предмети розкоші.

Закон однієї ціни *(law of one price)* – в умовах досконалої конкуренції один і той же товар в різних країнах має однакову ціну, якщо вона виражена в одній і тій же валюті.

Запозичення для врегулювання платіжного балансу *(credits for balance of payments needs)* – позики, одержувані державними органами і Центральним банком від інших країн з метою фінансування платіжного балансу у виняткових ситуаціях.

Затримка платежів і неплатежі *(floating debt and arrears)* – інструмент бюджетної політики, що передбачає відстрочку платежів за товари та послуги, які закуповуються урядом, або невиплату коштів за статтями видаткової частини бюджету.

Захищений процентний арбітраж (*covered interest arbitrage)* – покупка валюти на спот-ринку для здійснення інвестиції і одночасна форвардна продаж іноземної валюти для хеджування валютного ризику.

Заходи регулювання доступу на ринок *(market-access measures)* – інструменти торгової політики, які обмежують чи забороняють іноземним фірмам - виробникам послуг оперувати на місцевому ринку.

Зворотний демпінг *(reverse dumping)* – завищення цін на експорт в порівнянні з цінами продажу тих же товарів на внутрішньому ринку.

Земля *(land)* – фактор виробництва, все, що надала природа в розпорядження людини для його виробничої діяльності (земля, корисні копалини, вода, повітря, ліси та ін.).

Зовнішній баланс *(external balance, balance of payments, BP)* – чистий приплив капіталу, що забезпечує баланс національних заощаджень та інвестицій в середньостроковій перспективі.

Зовнішній ефект масштабу *(external economies of scale)* – зниження витрат на одиницю товару в рамках фірми в результаті зростання масштабів виробництва в галузі в цілому.

Зовнішня конвертованість *(external convertibility)* – право резидентів здійснювати операції з іноземною валютою з нерезидентами.

Золотий стандарт *(gold standard)* – міжнародна валютна система, заснована на офіційному закріпленні країнами золотого вмісту в одиниці національної валюти із зобов'язанням центральних банків купувати і продавати національну валюту в обмін на золото.

Золотодевізний стандарт *(gold-exchange standard)* – міжнародна валютна система, заснована на офіційно встановлених фіксованих паритетах валют до долара США, який, в свою чергу, був конвертованим в золото за фіксованим курсом.

Зрілі ринки *(mature markets)* – ринки акцій США, Японії і країн ЄС, які характеризуються високою питомою часткою організованої торгівлі через біржі, високим рівнем ринкової капіталізації і відпрацьованої системою організаційного та правового забезпечення торгівлі акціями.

Зростаюче співвідношення капіталу/виробництва (*incremental capital/output ratio, ICOR)* – аналітичний інструмент, який використовується для оцінки загального рівня інвестицій, необхідного для забезпечення прогнозованого рівня економічного зростання.

Зростаючі витрати заміщення *(increasing opportunity costs)* припускають, що для виробництва кожної додаткової одиниці товару 2 необхідно пожертвувати не постійною, а зростаючою кількістю товару 1.

I

IS крива *(IS curve)* – в моделі внутрішнього і зовнішнього балансу відкритої економіки крива, що показує можливі комбінації рівня доходу і процентної ставки, при яких реальний сектор перебуває в рівновазі.

IS-LM-BP модель *(IS-LM-BP model)* – кейнсіанська модель відкритої економіки, що показує таке співвідношення рівня доходів і процентної ставки, при якому забезпечується одночасне рівновагу в трьох секторах – реальному, грошовому та зовнішньому, – яке може досягатися шляхом окремого або одночасного використання інструментів державної економічної політики – бюджетних витрат, регулювання грошової маси і валютного курсу.

Імміграція *(immigration)* – в'їзд працездатного населення в дану країну з-за її меж.

Імпорт *(import)* – покупка товару, що передбачає його ввезення з-за кордону.

Імпортні мита *(import duties)* – вид непрямого податку. Накладається на ввезені з-за кордону товари і використовуваного для регулювання обсягів і структури імпорту.

Імпортозамінних зростання *(importbiased growth)* – розширення виробництва того товару, який країна імпортує, що веде до поліпшення умов торгівлі країни по відношенню до її торговим партнерам.

Інвестиційна позиція *(investment position)* – баланс міжнародних інвестицій на кінець певного періоду, що відображає сукупність фінансових операцій, вартісних змін і інших коригуючих процедур, що мали місце протягом аналізованого періоду, і визначає величину зовнішніх активів і пасивів країни.

Інвестиційна позиція *(investment position)* – співвідношення активів, якими володіє країна за кордоном, і активів, якими володіють іноземці в даній країні. У число активів включаються цінні папери та прямі інвестиції.

Індекс виробничих цін *(producer price index, PPI)* – індекс, що відображає зміну базових цін або цін виробника в рамках внутрішнього промислового виробництва.

Індекс впливу на ціни *(price impact index)* – співвідношення ціни світового ринку і внутрішньої ціни на товар, імпорт або експорт якого піддається нетарифні обмеження.

Індекс експортних цін *(import price index)* – індекс, що фіксує зміну базових цін або цін-ФОБ (вільно на борту) на основні товари експорту.

Індекс імпортних цін *(import price index)* – індекс, що фіксує зміну базових цін на основні товари імпорту, включаючи вартість

страховки і фрахту. Найчастіше розраховується тільки по товарах, хоча в принципі повинен охоплювати і імпорт послуг.

Індекс оптових цін, ІОЦ *(wholesale price index, WPI)* – індекс, що відображає зміну в цінах виробника, прибутку виробника і податків, що накладаються при продажу товарів виробником оптовика.

Індекс покриття торгівлі *(trade coverage ratio)* – показує вартісну частку експорту або імпорту, покриту нетарифними обмеженнями.

Індекс роздрібних цін, ІРЦ *(retail price index, RPI)* – індекс, що відображає зміну в цінах покупця на товари, що продаються домашнім господарствам і підприємствам.

Індекс споживчих цін, ІСЦ *(consumer price index, CPI)* – один з вимірників інфляції, заснований на порівнянні ціни кошика основних товарів, споживаних населенням, зважених відповідно до питомої ваги цих товарів в сукупному споживанні.

Індекс частотності *(frequency index)* – індекс, що показує частку тарифних позицій, покритих нетарифними обмеженнями.

Індивідуальне завдання в кінці

Індустріальні країни *(industrial countries)* – 24 промислово розвинені країни Північної Америки, Західної Європи і Тихоокеанського басейну з високим рівнем доходів.

Іноземна валюта *(foreign currency)* – платіжний засіб інших країн, законно чи незаконно використовується на території даної країни.

Інституційна одиниця *(institutional unit)* – економічний агент, який може володіти товарами і активами, мати економічні зобов'язання і від свого обличчя здійснювати угоди з іншими агентами.

Інструменти (економічної) політики *(policy instruments)* – змінні, розмір яких необхідно визначити, щоб досягти поставлених цілей.

Інструменти економічної політики *(instruments of economic policy)* – набір економічних важелів, які або безпосередньо знаходяться в розпорядженні уряду, або на які воно може побічно впливати.

Інструменти торгової політики *(trade policy measures)* – заходи державної торгової політики, спрямовані на розширення участі країни в міжнародному поділі праці і стимулювання економічного зростання.

К

Капітал *(capital)* – фактор виробництва, накопичений запас засобів у продуктивній, грошовій і товарній формах, необхідних для створення матеріальних благ.

Капітальні витрати *(capital expenditures)* – витрати держави на інвестиції в основні фонди і переклади капітального характеру (державним підприємствам, місцевим бюджетам та ін.).

Капітальні трансферти *(capital transfers)* – трансферти, що включають передачу права власності на основний капітал, пов'язані з придбанням або використанням основного капіталу або передбачають анулювання боргу кредитором.

Квота *(quota)* – кількісна нетарифна міра обмеження експорту або імпорту товару певною кількістю або сумою на певний проміжок часу.

Кероване плавання *(managed floating)* – політика управління валютним курсом за допомогою валютних інтервенцій, що передбачає скупку або продаж іноземної валюти.

Керовано плаваючий валютний курс *(managed floating exchange rate)* – курс, що встановлюється центральним банком, а не валютним ринком, але з частим його зміною.

Кількісні обмеження *(quantative restrictions)* – адміністративна форма нетарифного державного регулювання торгового обороту, що визначає кількість і номенклатуру товарів, дозволених до експорту або імпорту.

Комерційні кредити *(commercial credits)* – вимоги і зобов'язання, що виникають в результаті надання постачальником кредиту покупцю товарів і послуг або попередньої оплати покупцем ще не отриманих товарів і послуг.

Конвертованість валюти *(currency convertibility)* – здатність резидентів і нерезидентів вільно, без будь-яких обмежень, обмінювати національну валюту на іноземну і використовувати іноземну валюту в угодах з реальними і фінансовими активами.

Конвертованість за капітальними операціями *(capital account convertibility)* – відсутність обмежень на платежі і трансферти за міжнародними операціями, пов'язаними з рухом капіталу, таким як прямі і портфельні інвестиції, кредити та капітальні гранти.

Конвертованість по поточних операціях *(current account convertibility)* – відсутність обмежень на платежі і трансферти по

поточним міжнародним операціям, пов'язаним з торгівлею товарами, послугами, міждержавними переказами доходів та трансфертів.

Консультації за статтею IV *(Article IV consultations)* – двосторонні консультації з країнами-членами в рамках статті IV Статей угод про МВФ, головна форма нагляду за економічною політикою, в рамках якої місії МВФ щорічно відвідують країни-члени і проводять переговори з міністерством фінансів, центральним банком, міністерством економіки і іншими економічними відомствами про розвиток національної економіки.

Контракти типу опціонів *(optiontype contracts)* – контракти, що дають покупцеві за певну плату право, яке не є його зобов'язанням, купити або продати на основі стандартного контракту реальний або фінансовий актив в період до певної дати по зафіксованої ціні.

Контракти типу форвардів *(forward-type contracts)* – контракти, відповідно до яких сторони домовляються обмінятися реальним або фінансовим активом в кількості, визначеній в контракті, в певну дату за узгодженою ціною.

Контроль за виплатою відсотка *(control of interest payments)* – зниження масштабів виплат з обслуговування державного боргу, як внутрішнього, так і зовнішнього, які залежать від його розмірів і рівня процентної ставки, за якою проводилися позики.

Контроль за інвестиційними витратами *(control of investment outlays)* – скорочення державних інвестицій.

Контроль за іншими виплатами *(control of other expenses)* – зниження обсягів виплат по системі соціального страхування, пенсій, допомог, перекладів в місцеві бюджети, субсидій, витрат на освіту, охорону здоров'я та інших витрат.

Контроль за рівнем зарплат в державному секторі *(control of pubUc sector wages and salaries)* – знаходиться під прямим контролем уряду інструмент бюджетної політики, що передбачає виконання жорстких інструкцій щодо збільшення зарплати державним службовцям.

Контроль над обліковою ставкою *(discount rate control)* – встановлення процентної ставки рефінансування центральним банком комерційних, зазвичай на рівні вище ринкового і періодично переглядається грошовою владою.

Контроль над процентними ставками *(interest rate controls)* – директивне встановлення параметрів процентних ставок.

Коректований валютний курс *(adjusted exchange rate)* – курс, автоматично змінюваний відповідно до зміни певного набору економічних показників.

Коригування валютного курсу *(exchange rate adjustement)* – зміна курсу національної валюти з метою зміни відносних внутрішніх цін торгованих товарів.

Корпоративний податок *(corporate tax)* – вид прямого податку, що сплачується з прибутку підприємств по законодавчо встановлених ставок.

Країна базування *(home country)* – країна, в якій розташовується головний підрозділ міжнародної корпорації.

Країни з перехідною економікою *(economies/countries in transition)* – 28 держав Центральної і Східної Європи і колишнього СРСР, що переходять від централізовано планованої до ринкової економіки.

Країни, що розвиваються *(developing countries)* – 132 держави Азії, Африки, Латинської Америки, які характеризуються низьким і середнім рівнем доходів.

Кредитні аукціони *(credit auctions)* – механізм встановлення ціни на кредити ЦБ, який дозволяє наблизити її до ринкової.

Кредитні операції ЦБ *(Central Bank credit operations)* – надання кредитів з боку ЦБ по яка встановлюється їм ставкою централізованого фінансування.

Крос-котирування – вираз курсів двох валют одна до одної, через курс кожної з них по відношенню до третьої валюти, зазвичай долара США.

Л

LM крива *(LM curve)* – в моделі внутрішнього і зовнішнього балансу відкритої економіки крива, що показує можливі комбінації рівня доходу і процентної ставки, при яких грошовий сектор знаходиться в рівновазі.

«Лессе-фер» *(фр. Laissez-faire)* – політика державного невтручання в економіку і свободи конкуренції.

Ліміти міжбанківського кредитування *(bank-by-bank credit ceilings)* – застосовуються для стримування зростання грошової маси через скорочення фізичного обсягу міжбанківських кредитів.

Ліонские умови *(Lyon terms)* – узгоджені в грудні 1996 році умови реструктуризації зовнішнього боргу найменш розвинених країн з

високим рівнем заборгованості, які будуть застосовуватися поряд з Неапольська умовами на другому етапі реструктуризації, що передбачають скорочення чистої поточної вартості боргу на 80% з виплатою решти протягом 40 років при восьмирічному пільговому періоді.

Ліцензійні платежі *(license fees)* – винагорода ліцензіару, що виплачується ліцензіатом за використання предмета угоди.

Ліцензування *(licensing)* – регулювання зовнішньоекономічної діяльності через дозволи, вьщаваемие державними органами на експорт або імпорт товару у встановлених кількостях за визначений проміжок часу.

Ломбардне фінансування (lombard financing) – видача кредитів з боку ЦБ під заставу, в ролі якого зазвичай виступають державні або першокласні приватні цінні папери під відсоток вище ринкового.

Лондонський клуб *(London Club)* – консультаційний комітет найбільших приватних банків-кредиторів, що засідає в зв'язку з їх переговорами з урядами країн-боржників з питань реструктуризації їх приватної заборгованості, які зазвичай ведуться одним з банків від імені і за дорученням інших банків, що беруть участь в консультативному раді.

Лондонські умови (London terms) – діяли в 1991-1994 рр. узгоджені в рамках Паризького клубу умови реструктуризації боргів найменш розвинених країн, відповідно до яких країни-кредитори могли списати до 50% чистої поточної вартості боргу.

М

Макроекономічна програма *(macroeconomic program)* – сукупність існуючих економічних умов, поставлених економічних цілей і інструментів їх досягнення.

Макроекономічне коригування *(macroeconomic adjustment)* – приведення економіки в рівноважний стан або в стан стабільності, коли наявні дисбаланси надійно компенсуються гарантованими джерелами фінансування.

Макроекономічне коригування *(macroeconomic adjustment)* – процес пристосування економіки до зовнішніх і внутрішніх умов в результаті як автоматичної дії законів відкритої економіки, так і цілеспрямованого здійснення певної економічної політики.

Мандрівник *(traveller, visitor)* – людина, що знаходиться менш року в країні, в якій він не є резидентом, якщо він не є співробітником

урядової установи (посольства, військової бази) іншої країни або членом його сім'ї і не працює на резидента.

Межа запозичення з-за кордону *(ceiling on foreign borrowing)* – введення законодавчих обмежень на максимально допустимі обсяги зовнішнього боргу і щорічних зарубіжних позик з метою фінансування бюджету.

Митна вартість товару *(customs value)* – нормальна ціна товару, що складається на відкритому ринку між незалежними продавцем і покупцем, за якою він може бути проданий в країні призначення в момент подачі митної декларації.

Митний тариф *(customs tariff)* – інструмент торгової політики і державного регулювання внутрішнього ринку країни при його взаємодії зі світовим ринком; систематизований відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності звід ставок митних зборів, які застосовуються до товарів, що переміщуються через митний Фаніціо; конкретна ставка мита, що підлягає сплаті при вивозі або ввозі визначеного товару на митну територію країни.

Мито *(customs duty)* – обов'язковий внесок, що стягується митними органами при імпорті або експорті товару і є умовою імпорту або експорту.

Міграційне сальдо *(net migration)* – різниця еміграції з країни та імміграції в країну.

Міграція робочої сили *(labor force migration)* – переселення працездатного населення з одних держав в інші терміном більш ніж на рік, викликане причинами економічного й іншого характеру.

Міжбанківські пільгові ставки *(bank-to-bank discount rates)* – нижча межа процентної ставки, що встановлюється ЦБ для кредитних операцій на міжбанківському ринку, що сприяє підтримці її на високому рівні.

Міжгалузева торгівля *(inter-industry trade)* – обмін між країнами гомогенною продукцією різних галузей.

Міжнародна валютно-фінансова система *(international monetary system)* – закріплена в міжнародних угодах форма організації валютно-фінансових відносин, що функціонують самостійно або обслуговують міжнародний рух товарів і факторів виробництва.

Міжнародна економіка *(international economics)* – частина теорії ринкової економіки, що вивчає закономірності взаємодії господарських суб'єктів різної державної приналежності в області

міжнародного обміну товарами, руху факторів виробництва і фінансування і формування міжнародної економічної політики.

Міжнародна кооперація праці *(international cooperation of labor)* – заснований на міжнародному поділі праці стійкий обмін між країнами продуктами, виробленими ними з найбільшою економічною ефективністю.

Міжнародна корпорація *(international corporation)* – форма структурної організації великої корпорації, що здійснює прямі інвестиції в різні країни світу.

Міжнародна макроекономіка *(international macroeconomics)* – частина теорії міжнародної економіки, що вивчає закономірності функціонування відкритих національних економік і світового господарства в цілому в умовах глобалізації ринків.

Міжнародна мікроекономіка *(international microeconomics)* – частина теорії міжнародної економіки, що вивчає закономірності міждержавного руху конкретних товарів і факторів їх виробництва, а також їх ринкові характеристики (попит, пропозиція, ціну та ін.).

Міжнародна організація праці *(International Labor Organization)* – є з 1946 р Спеціалізованим агентством ООН автономна міжнародна організація, що займається розробкою та узгодженням міжнародних стандартів в області ринку праці.

Міжнародна передача технології *(international technology transfer)* – міждержавне переміщення науково-технічних досягнень на комерційній або безоплатній основі.

Міжнародна торгівля *(international trade)* – сфера міжнародних товарно-грошових відносин, що представляє собою сукупність зовнішньої торгівлі всіх країн світу.

Міжнародне запозичення і кредитування *(international borrowing and lending)* – видача та отримання коштів у позику на термін, що передбачають виплату відсотка за їх використання.

Міжнародний поділ праці *(international division of labor)* – це найвищий ступінь розвитку суспільного територіального поділу праці між країнами, що передбачає стійку концентрацію виробництва певної продукції в окремих країнах.

Міжнародний поділ факторів виробництва *(international division of factors)* – історично склалося або придбане зосередження окремих факторів виробництва в різних країнах, що є передумовою

виробництва ними певних товарів, економічно більш ефективного, ніж в інших країнах.

Міжнародний транспорт *(international transportation)* – послуги всіх видів транспорту (морського, повітряного, наземного, річкового і космічного), що надаються резидентами однієї країни резидентам іншої країни.

Міжнародний центр по врегулюванню інвестиційних суперечок, МЦВІС *(International Center for Settlement of Investment Disputes, ICSID)* – створена в рамках групи Світового банку в 1966 р автономна організація для врегулювання суперечок між урядами і іноземними інвесторами.

Міжнародні поїздки *(international travels)* – товари і послуги, придбані мандрівниками за кордоном, якщо вони знаходяться там менше року і вважаються нерезидентами.

Міжчасового торгівля *(intertemporal trade)* – підвищений поточне споживання за рахунок скорочення споживання в майбутньому (запозичення) або занижене поточне споживання на користь більшого споживання в майбутньому (кредитування).

Множинність валютних курсів *(multiple exchange rate)* – законодавчо встановлений використання різних ефективних курсів національної валюти в залежності від видів валютних операцій, учасників цих операцій і валют, в яких вони здійснюються.

Мобільний фактор *(mobil factor)* – фактор виробництва, вільно переміщається між галузями.

Модель доходів-витрат *(incomeexpenditure model)* – розроблена Дж. Кейнсом модель автоматичної корекції доходів в односекторальній економіці через механізм мультиплікації витрат в умовах неповної зайнятості, сталості всіх цін і відсутності державного сектору.

Модель Манделла-Флемінга *(Mundell- Fleming Model)* – модель цілеспрямованого коригування відкритої економіки, що показує механізм одночасного досягнення внутрішнього і зовнішнього балансу шляхом використання інструментів грошової та бюджетної політики в умовах різної політики щодо міжнародного руху капіталу.

Монетарне золото *(monetary gold)* – золото проби не нижче 995/1000, що знаходиться в сховищах ЦБ або уряду, яке в будь-який момент може бигь продано за іноземну валюту на світовому ринку або міжнародним організаціям.

Мультиплікатор *(multiplier)* – співвідношення широких і резервних грошей, що показує, яка кількість одиниць широких грошей створюється в результаті зростання на одиницю резервних грошей, контрольованих ЦБ.

Мультиплікатор великої відкритої економіки *(large open-economy multiplier)* – коефіцієнт, що показує зміну в рівні доходу (AY) великої країни в умовах відповідного зростання доходів в країнах – її торгових партнерів.

Мультиплікатор малої відкритої економіки *(small open-economy multiplier)* – коефіцієнт, що показує зміну в рівні доходу (AY) в результаті зростання інвестицій (AI) або експорту (AX).

Н

Навмисний демпінг *(predatory dumping)* – тимчасове навмисне зниження експортних цін з метою витіснення конкурентів з ринку і подальшого встановлення монопольних цін.

Нагляд *(surveillance)* – функція МВФ, що передбачає право МВФ відповідно до статті IV його Статей угод здійснювати жорстке спостереження за політикою країн-членів в області встановлення валютних курсів і пов'язаної з нею макроекономічної політики.

Надлишок виробника *(producer surplus)* – різниця між поточною ринковою вартістю товару і мінімальною ціною, по якій виробник готовий продати свій товар.

Надлишок споживача *(consumer surplus)* – різниця між ринковою ціною, по якій споживач придбав товар, і максимальною ціною, яку він готовий заплатити за даний товар.

Національна валюта *(national currency)* – законний платіжний засіб на території країни, яка випускаэ її.

Неапольські умови *(Naples terms)* – діючі з 1995 р узгоджені в рамках Паризького клубу умови реструктуризації боргів найменш розвинених країн, відповідно до яких країни, що отримали раніше пільги на основі Торонтських або Лондонських умов, можуть отримати подальші пільги від кредиторів у вигляді списання 67 % чистої поточної вартості їх боргу.

Небанківські фінансові інститути *(non-bank financial institutions)* – значна група організацій, що займаються фінансовим бізнесом, але не є банками і не підпадають під банківське регулювання.

Незалежно плаваючий валютний курс *(independently floating exchange rate)* – курс, який визначається на основі співвідношення

попиту і пропозиції на валюту на валютному ринку при невтручанні держави в цей процес.

Незахищений процентний арбітраж *(uncovered interest arbitrage)* – покупка валюти на ринку спот для здійснення інвестиції без використання механізмів хеджування валютного ризику.

Нейтральне зростання торгівлі *(neutral trade growth)* – збільшення фізичного обсягу міжнародної торгівлі без зміни умов торгівлі між країнами.

Непряма котирування – вираження валютного курсу одиниці іноземної валюти через певну кількість одиниць національної валюти.

Непрямі інструменти *(indirect instruments)* – механізми грошової політики, що впливають на чинники, що визначають попит і пропозицію грошей і регулюють переважно пропозицію грошей центральним банком.

Непрямі податки *(indirect taxes)* – регулярні податкові відрахування, які сплачуються виробниками при виробництві, продажу, купівлі та кінцевому використанні товарів і послуг, що відносяться на виробничі витрати.

Нерезиденти *(non-residents)* – все інституційні одиниці, які постійно перебувають на території іноземної держави, навіть якщо вони є філіями інституційних одиниць даної країни.

Нетарифні обмеження *(non-tariff restrictions)* – регулювання зовнішньої торгівлі за допомогою кількісних (квотування, ліцензування, «добровільні обмеження»), прихованих (державні закупівлі, вимоги про зміст місцевих компонентів, технічні бар'єри, податки і збори) або фінансових (субсидії, кредитування, демпінг) інструментів.

Неторгівельні товари *(non-tradable goods)* – товари, які споживаються в тій же країні, де і зроблені, і не переміщаються між країнами.

Неявний дефлятор ВВП *(implicit GDP deflator)* – один з вимірників інфляції, що подає собою частка від ділення номінального ВВП на реальний ВВП.

Нижній рівень ставки по депозитах (floor deposit rate) – приписуваний грошовою владою мінімальний рівень відсотка, який комерційний банк повинні платити по депозитах.

Номінальний валютний курс *(nominal exchange rate)* – курс між двома валютами, ціна одиниці національної валюти, виражена в одиницях іноземної валюти.

Номінальний ефективний валютний курс НЕВК *(nominal effective exchange rate, NEER)* – індекс валютного курсу, розрахований як співвідношення між національною валютою і валютами інших країн, зваженими в відповідно до питомої ваги цих країн у валютних операціях даної країни.

Ноти та комерційні папери *(notes and commercial paper, CP)* – середньо- і короткострокові негарантовані розписки на пред'явника, випущені на вільний ринок зі знижкою від оголошеної вартості.

О

Облігації *(bonds)* – спосіб позикового корпоративного фінансування шляхом продажу облігацій, які є цінними паперами з середнім терміном погашення в 3-10 років, що видаються під заставу корпоративного або особистого майна.

Обмеження платежів з обслуговування боргу *(debt service ceiling)* – співвідношення платежів з обслуговування боргу до доходів від експорту, що не перевищує певного відсотка.

Обмежено гнучкий валютний курс *(flexibility limited exchange rate)* – офіційно встановлене співвідношення між національними валютами, що допускає невеликі коливання валютного курсу відповідно до встановлених правил.

Обмежено гнучкий курс в рамках спільної політики *(flexibility limited within cooperative arrangements)* – спільне плавання національних валют в межах 2,25% від центрального розрахункового курсу.

Обмежено гнучкий курс до однієї валюти *(flexibility limited vis-a-vis single currency)* – підтримка коливань валютного курсу в певних межах (7,25%) від офіційно зафіксованого паритету до якої-небудь однієї іноземній валюті.

Обмін заборгованості на акції *(debt / equity swap)* – обмін, зазвичай за ціною нижче номіналу, прострочених та інших боргових зобов'язань на акції компаній країни-боржника.

Обумовленість фінансування *(conditionality)* – економічна політика, яку країна-член зобов'язується здійснювати, з тим щоб мати доступ до фінансування з боку МВФ.

Огляд грошової сфери *(monetary survey)* – спосіб подання агрегатів грошової сфери, що об'єднує баланси всіх фінансових інститутів.

Операції на відкритому ринку *(open market operations)* – купівля або продаж цінних паперів або інших фінансових інструментів центральним банком з метою регулювання загального рівня ліквідності.

Операційний дефіцит *(operational deficit)* – дефіцит, розрахований шляхом перенесення платежів відсотка за урядовим боргом з витрат в розділ фінансування.

Оптимальна ставка тарифу *(optimal tariff rate)* – рівень тарифу, що забезпечує максимізацію рівня національного економічного добробуту.

Оптимальний валютний простір *(optimum currency area)* – підтримка фіксованого валютного курсу між обмеженою групою країн і плаваючого валютного курсу з іншими країнами.

Опціон *(option)* – контракт, що дає право покупцю опціону купити (option call) або продати (option put) певну кількість фінансових інструментів або товарів за заздалегідь обумовленою ціною протягом певного терміну.

Опціон на акції *(equity option)* – контракт, що дає покупцеві право, але не накладає на нього зобов'язання, купити або продати певну кількість індивідуальних акцій, кошик акцій або індекс акцій за узгодженою ціною до настання певної дати.

Опціони *(options)* – контракти, що дають покупцеві за певну плату право, яке не є його зобов'язанням, купити або продати на основі стандартного контракту валюту в певний день за зафіксованою ціною.

Опціони американського типу *(American-style option)* – опціон, який може бути виконаний у будь-який день до його закінчення або безпосередньо в день закінчення.

Опціони європейського типу *(European-style option)* – опціон, який може бути виконаний тільки в день його закінчення.

Офіційний межа запозичення *(formal ceiling on borrowing)* – встановлюється органами законодавчої влади граничний абсолютний обсяг зовнішньої заборгованості протягом кожного фінансового або календарного року, який виконавчі органи не мають права перевищувати.

Офіційні резерви *(official reserves)* – сукупність валових іноземних активів ЦБ і ліквідних валютних резервів уряду, які можуть бьггь використані владою країни для здійснення зовнішніх платежів.

П

Парадокс Леонтьєва *(Leontief paradox)* – теорія співвідношення факторів виробництва Хекшера-Оліна не підтверджується на практиці: трудозбиткові країни експортують капіталомісткі продукти, тоді як капіталоізбиточной - трудомістку.

Парадокс Метцлера *(Metzler paradox)* – імпортний тариф може призвести до падіння, а не збільшення внутрішньої ціни на імпортний товар в разі сильного падіння його відносної ціни на світовому ринку в результаті введення тарифу.

Паралельний обіг валют *(currency co-circulation)* – використання однієї або декількох іноземних валют в грошовій системі держави поряд з національною валютою, що визнається законним платіжним засобом.

Паризький клуб *(Paris Club)* – створена в 1956 р неформальна організація урядів країн-кредиторів, що займається наглядом за державною заборгованістю та проведенням з країнами-боржниками багатосторонніх переговорів з проблем реструктуризації державних боргів.

Паритет купівельної спроможності, ПКС *(purchasing power parity, PPP)* – рівність купівельної спроможності різних валют при незмінному рівні цін в кожній з країн.

Паритет процентних ставок *(interest rate parity)* – такий рівень процентних ставок всередині країни і за кордоном, при якому рівні за розміром депозити в кожній з них дають однаковий дохід при перекладі в одну валюту.

Пасивні програми *(passive programs)* – оцінка можливих наслідків поточної і планованої економічної політики і тенденцій розвитку макроекономічних змінних, які були б бажаними для досягнення поставлених цілей.

Первинний дефіцит *(primary deficit)* – дефіцит, розрахований взагалі, за винятком платежів відсотка за урядовим боргом, з метою виключити вплив на бюджет проблем, що виникли в предьщзлщіе роки, і оцінити фіскальну позицію тільки поточного року.

Перенесення платежів *(debt rescheduling)* – перенесення термінів платежів основної частини боргу, відсотків по боргу або всіх

платежів з обслуговування боргу на більш пізній термін в порівнянні із початково узгодженим.

Переоформлення заборгованості *(debt rescheduling)* – зміна умов існуючого договору або укладення нової угоди, що передбачає заміну спочатку узгоджених термінів платежів на нові.

Переоцінена / недооцінена волюта *(overvalued / undervalued currency)* – валюта, реальний валютний курс якої зростає швидше / повільніше, ніж її курс, що розраховується на основі ПКС.

Питання до опрацювання

Підприємство з іноземними інвестиціями *(direct investment enterprise)* – акціонерне або неакционерное підприємство, в якому прямому інвестору – резиденту іншої країни належить понад 10% звичайних акцій і голосів (в акціонерному підприємстві) або їх еквівалент (в неакціонерне підприємстві).

Підхід з точки зору активів *(assets approach)* – валютний курс визначається співвідношенням прибутковості вкладення грошей в різні активи всередині країни і за кордоном, що приносять дохід, перш за все в банківські депозити і цінні папери.

Підхід платіжного балансу *(balance of payments approach)* – валютний курс визначається сукупним попитом і пропозицією валюти.

Плаваючий валютний курс *(flexible / floating exchange rate)* – вільно змінюється під впливом попиту та пропозиції курс, на який держава може за певних умов

Платіжний баланс *(balance of payments)* – статистичний звіт, в якому в систематичному вигляді наводяться сумарні дані про зовнішньоекономічні операції даної країни з іншими країнами світу за певний період часу.

Повзуча фіксація *(crawling peg)* – механізм встановлення валютного курсу як відсотка коливань навколо центрального паритету, який передбачає регулярне його зміна на певну величину.

Повна конвертованість *(full convertibility)* – відсутність будь-якого контролю і будь-яких обмежень за поточними і за капітальними операціями. Повна конвертованість передбачає також відсутність обмежень на експорт або імпорт товарів і послуг, які можуть вплинути на їх ціну.

Поглиблений нагляд *(enhanced surveillance)* – механізм нагляду за економічною політикою країн-членів МВФ, який здійснюється за

запитом уряду з боку МВФ з метою гарантувати сталий економічний розвиток для виправлення макроекономічних дисбалансів.

Податкова база *(tax base)* – вартість або обсяг, на який накладається податок.

Податкова ставка *(tax rate)* – визначений законом відсоток податкової бази, що вилучається державою в бюджет в якості податку.

Податок на додану вартість, ПДВ *(value-added tax, VAT)* – вид непрямого податку, що стягується з загальної суми виробленої доданої вартості товару або послуги.

Податок на продаж *(sales tax)* – загальний податок з уніфікованою ставкою, що стягується з вартості товарів, що продаються в роздрібній та оптовій торгівлі.

Подорожчання валюти *(currency appreciation)* – збільшення вартості валюти при режимі плаваючого валютного курсу.

Позики *(loans)* – фінансові активи, що виникають внаслідок прямого позичання коштів кредитором позичальнику, в результаті якого кредитор або не отримує ніякого письмового гарантійного зобов'язання від позичальника, або одержує борговий цінний папір. Закон спадної віддачі (law of diminishing returns) - при незмінній кількості інших факторів виробництва граничний продукт праці зменшується після досягнення деякого обсягу виробництва.

Позики *(loans)* – фінансові активи, що виникають внаслідок того, що кредитор безпосередньо надає позичальникові певну суму грошових коштів.

Політика витрат *(expenditure policy)* – набір інструментів бюджетної політики, що забезпечують цілеспрямований розподіл бюджетних коштів і є одним з інструментів макроекономічного коректування.

Політика доходів/податкова політика *(revenue / tax policy)* – набір інструментів бюджетної політики, які забезпечують фінансування операцій уряду і є одним з інструментів макроекономічного коректування.

Політика зміни витрат *(expenditure-changing policies)* – економічна політика управління попитом, що передбачає маневрування інструментами грошової і бюджетної політики з метою досягнення макроекономічного балансу.

Політика перемикання витрат *(expenditure-switching policies)* – економічна політика управління попитом, що передбачає

маневрування валютним курсом для перемикання витрат між іноземними та національними товарами з метою досягнення макроекономічного балансу.

Політика регулювання пропозиції *(supply-side policies)* – державна політика, спрямована на посилення зацікавленості та здатності реального сектора виробляти товари і послуги при існуючому рівні номінального сукупного попиту.

1. Попит і пропозиція в міжнародній економіці

Попит на гроші *(money demand, MD)* – ендогенна змінна, пропорційна рівню цін, що залежить від номінальної процентної ставки і реальних доходів і показує потребу в реальних грошових залишках.

Портфельні інвестиції *(portfolio investment)* – група статей платіжного балансу, що показує взаємовідносини між резидентами і нерезидентами з приводу торгівлі фінансовими інструментами, що не дає права контролю над об'єктом інвестицій.

Портфельні інвестиції *(portfolio investments)* – вкладення капіталу в іноземні цінні папери, що не дають інвестору права реального контролю над об'єктом інвестування.

Послуги *(services)* – група статей рахунку поточних операцій платіжного балансу, що включає транспортні послуги, поїздки та ряд інших послуг (зв'язок, будівництво, страхування, фінансові, комп'ютерні та особисті послуги та ін.), що надаються резидентами нерезидентам і навпаки.

Послуги *(services)* – зміна в положенні інституціональної одиниці, що відбулося в результаті дій і на основі взаємної угоди з іншою інституціональною одиницею.

Постійний демпінг *(persistent dumping)* – постійний експорт товарів за ціною нижче справедливої.

Постійний комітет з євровалютою (Euro-currency Standing Committee) – постійно діючий з 1971 р комітет Групи десяти, який вивчає і дає рекомендації щодо вдосконалення банківського регулювання ринку євровалют.

Потенційне активне сальдо *(incipient surplus)* – таке поєднання доходу і процентної ставки, що призвело б до позитивного сальдо платіжного балансу при фіксованому валютному курсі, а при плаваючому курсі змушує його знижуватися.

Потенційний дефіцит *(incipient deficit)* – таке поєднання доходу і процентної ставки, що призвело б до дефіциту платіжного балансу при фіксованому валютному курсі, а при плаваючому курсі змушує його знижуватися.

Потоки руху грошових коштів *(flow of funds)* – схема функціональної і статистичної взаємозалежності основних секторів економіки і джерел їх фінансування.

Потоки, що не створюють боргу *(nondebt creating flows)* – потоки капіталу, пов'язані з прямими і портфельними інвестиціями, які означають інвестування у власність підприємств і не призводять тому до створення зовнішньої заборгованості країни.

Потоки, що створюють борг *(debt creating flows)* – міжнародний рух позичкового капіталу, що приводить до зростання або скорочення зовнішньої заборгованості окремих країн.

Поточна / фінансова програма (*current / financial program)* – програма середньострокового планування або прогнозування макроекономічного розвитку країн.

Поточні витрати *(current expenditures)* – витрати держави на споживання (виплату зарплат держслужбовцям, закупівлю товарів і послуг, ліквідацію надзвичайних ситуацій) і виплату відсотка по внутрішньому і зовнішньому боргу і субсидії і перекази коштів (до місцевих бюджетів, державних підприємств, приватного сектора та ін.).

Поточні трансферти *(current transfers)* – трансферти, що не включають передачу права власності на основний капітал, не пов'язані з придбанням або використанням основного капіталу і не передбачають анулювання боргу кредитором.

Правило Вальраса *(Walras 'Law)* – вартість імпорту країни дорівнює сумі вартості експорту і чистих зарубіжних продажів активів і відсотків по ним.

Правило іноземних інвестицій *(foreign investment rule*) – дохід на іноземні інвестиції в національній валюті дорівнює сумі / різниці відсоткової ставки за кордоном і відсотка знецінення / зростання курсу національної валюти.

Правило Тімберген *(Timbergen's Rule)* – для досягнення певної кількості економічних цілей необхідно використовувати таку ж або більшу кількість інструментів макроекономічної політики.

Правило торгу -ваних / неторговельних товарів *(tradables / non-tradables rule)* – підвищення сукупного попиту призводить до збільшення виробництва неторговельних товарів, скорочення виробництва торгованих товарів і зростання імпорту. Зниження сукупного попиту призводить до збільшення виробництва торгованих товарів, скорочення виробництва неторговельних товарів і зростання експорту.

Праця *(labor)* – фактор виробництва, фізична і розумова діяльність людини, спрямована на досягнення корисного результату.

Прибутковий податок *(income tax)* – вид прямого податку, який сплачується фізичними особами за законодавче визначеними ставками.

Приватний негарантований борг *(private nonguranteed debt)* – борг приватних фірм, платежі по яких не гарантуються державою.

Приватні неоплачені перекази *(private unrequited transfers)* – оцінний грошовий еквівалент майна, переміщуваного мігрантами в момент їх від'їзду за кордон, і наступних посилок товарів на батьківщину.

Приймаюча країна *(host country)* – країна, в якій міжнародна корпорація має дочірні, асоційовані компанії або філії, створені на основі прямих інвестицій.

Принцип ефективної ринкової класифікації *(principle of effective market classification)* – кожен інструмент економічної політики повинен бути максимально задіяний у вирішенні тих завдань макроекономічної коригування, де його використання найбільш ефективно.

Принцип нарощування *(accrual basis)* – метод бюджетного обліку, відповідно до якого доходи і витрати визнаються в момент виникнення зобов'язання, хоча готівкою вони ще не отримані або не виплачено.

Проблема вибору політики *(policy assignment problem)* – в теорії відкритої макроекономіки визначення набору економічних інструментів, які уряд повинен і готово використовувати, і набору цілей, для досягнення яких вони призначені.

Прогноз *(projection)* – розрахунок і передбачення майбутніх економічних тенденцій на основі аналізу історичної та поточної інформації.

Програма внутрішнього ринку ЄС *(ЄС Internal Market Program)* – діяла в період з 1985 по 1992 р програма створення спільного ринку товарів і послуг.

Продаж державних цінних паперів *(sale of government securuties)* – фінансування дефіциту бюджету за рахунок позик у приватного-банківського та небанківського сектору.

Пропозиція грошей *(money supply)* – екзогенна змінна, регульована грошовою владою і показує випуск грошей в обіг / грошову масу.

Прострочення платежів по заборгованості *(arrears)* – спосіб надзвичайного фінансування платіжного балансу, в рамках якого країни – за згодою кредитора або без нього – просто не платять суми по зовнішнім належним зобов'язанням.

Протекціонізм *(protectionism)* – державна політика захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції шляхом використання тарифних і нетарифних інструментів торгової політики.

Процентний опціон *(interest rate option)* – контракт на поставку або отримання певного процентного доходу на обумовлену суму в майбутньому на умовах опціону.

Процентні свопи *(interest rate swaps)* – обмін надходженнями відсотків за номінальною інвестиції в одній валюті з відсотковою ставкою, розрахованої за різними правилами.

Прямий інвестор *(direct investor)* – державні та приватні організації, фізичні та юридичні особи, а також їх об'єднання, які володіють підприємством з прямими інвестиціями за кордоном.

Прямі інвестиції *(direct investment)* – група статей фінансового рахунку платіжного балансу, що відбивають стійке вплив з боку інституційної одиниці-резидента однієї економіки (прямого інвестора) на інституційну одиницю-резидент іншої економіки (підприємство прямого інвестування).

Прямі іноземні інвестиції *(foreign direct investments)* – придбання тривалого інтересу резидентом однієї країни (прямим інвестором) в підприємстві-резиденті іншої країни (підприємстві з прямими інвестиціями).

Прямі інструменти *(direct instruments)* – механізми грошової політики, що безпосередньо впливають на ціни (процентні ставки) або кількості (розміри кредитів) і регулюють пропозицію грошей комерційними банками.

Прямі податки *(direct taxes)* – регулярні податкові відрахування, вьшлачіваемие центральним або місцевим органам державної влади фізичними та юридичними особами з усіх видів одержуваних доходів, включаючи прибуток і доходи від власності.

Прямі форварди *(outright forward)* – структурно близькі до угод спот угоди з обміну двома валютами на основі контрактів, що передбачають розрахунки через більш ніж два робочих дня.

Р

Рахунок операцій з капіталом і фінансових операцій *(capital and financial account balance)* – група статей платіжного балансу, які фіксують міжнародний рух капіталу, за допомогою якого фінансуються експорт і імпорт товарів і послуг.

Рахунок поточних операцій *(current account balance)* – ключове поняття міжнародної економіки, що показує, з одного боку, результат взаємодії держави з рештою світу за певний проміжок часу, а з іншого – баланс внутрішніх інвестицій і заощаджень.

Реальна девальвація *(real devaluation)* – зниження реального курсу національної валюти при режимі фіксованого валютного курсу, що сталося з урахуванням зміни рівня цін в своїй країні і в тій країні, до валюти якої котирується національна валюта.

Реальний валютний курс *(real exchange rate)* – номінальний валютний курс, перерахований з урахуванням зміни рівня цін в своїй країні і в тій країні, до валюти якої котирується національна валюта.

Реальний ефективний валютний курс *(real effective exchange rate, REER)* – номінальний ефективний валютний курс з поправкою на зміну рівня цін або інших показників витрат виробництва, що показує динаміку реального валютного курсу даної країни до валют країн - основних торгових партнерів.

Реальний обмінний курс *(real exchange rate)* – відносна ціна торгованих товарів, виражена через ціну неторговельних товарів.

Ревальвація валюти *(currency revaluation)* – законодавче підвищення курсу валюти або центрального паритету при режимі фіксованого валютного курсу.

Реверс попиту *(demand reversal)* – ситуація, при якій в силу сильного внутрішнього попиту країна імпортує товари, для виробництва і експорту яких вона наділена відносно кращими факторами виробництва порівняно з її торговими партнерами.

Реверс факторів виробництва *(factor-intensity reversal)* - ситуація, при якій один і той же товар виявляється капіталомістким в капіталоізбиточной країні і трудомістким в трудоізбиточние країні.

Регулювання *(regulation)* – нагляд, що спирається на примус країн до виконання рекомендацій міжнародного співтовариства через розробку відповідних міжнародних норм і механізмів примусу до їх виконання.

Реемігрaція *(re-emigration)* – повернення емігрантів на батьківщину на постійне місце проживання.

Резервна валюта *(reserve currency)* – валюта (и), в якій (их) країни тримають свої ліквідні міжнародні резервні активи, що використовуються для покрьтія негативного сальдо платіжного балансу.

Резервна позиція в МВФ *(reserve position in the IMF)* – сума резервної транші (частки) країни в МВФ і боргу з боку МВФ цій країні.

Резервні активи *(reserve assets)* – міжнародні високоліквідні активи країни, що знаходяться під контролем її грошової влади або уряду, в будь-який момент вони можуть бьгть використані ними для фінансування дефіциту платіжного балансу і регулювання курсу національної валюти.

Резервні вимоги *(reserve requirements)* – встановлюється ЦБ рівень грошових резервів, який КБ повинні підтримувати на рахунках в ЦБ і готівкою в своїй касі.

Резиденти *(residents)* – всі інституційні одиниці, які постійно перебувають на території даної країни, незалежно від їх громадянства або належності капіталу.

Рекапіталізація *(recapitalization)* – обмін боргів на облігації боржників або надання нових кредитів з цільовим призначенням оплати минулих боргів.

Реструктуризація боргу *(debt restructuring)* – прийняті за згодою боржників і кредиторів заходи, спрямовані на підтримку платоспроможності боржників в середньо- і довгостроковій перспективі.

Ринки, що розвиваються *(emerging markets)* – ринки акцій країн, що розвиваються і країн з перехідною економікою, які характеризуються високими темпами зростання, підвищеним ризиком, низьким рівнем ринкової капіталізації і формується механізмом правового регулювання.

Ринкова ціна *(market price)* – сума, яку продавець добровільно приймає від покупця, який добровільно її віддає, в рамках конкретної угоди.

Рівноважний валютний курс *(equilibrium exchange rate)* – курс валюти, що забезпечує досягнення рівноваги платіжного балансу за умови відсутності обмежень на міжнародну торгівлю, спеціальних мотивів для припливу або відтоку капіталу і надмірної безробіття.

Розрахункові ризики *(settlement risks)* – ризики, що виникають у зв'язку зі збоями в системі міжнародних розрахунків з валютних операцій.

С

Сальдо бюджету *(fiscal balance)* – різниця між сумою надходжень до бюджету і загальною сумою його витрат.

Світова організація торгівлі *(World Trade Organization)* – законодавча та інституційна основа міжнародної торговельної системи, механізм багатостороннього узгодження і регулювання політики країн-членів в області торгівлі товарами і послугами, врегулювання торговельних суперечок і розробки стандартної зовнішньоторговельної документації.

Світове господарство *(world economy)* – сукупність національних економік країн світу, пов'язаних між собою мобільними факторами виробництва.

Світовий ринок *(world market)* – сфера стійких товарно-грошових відносин між країнами, заснованих на міжнародному поділі праці та інших факторах виробництва.

Свобода торгівлі *(free trade)* – політика мінімального державного втручання у зовнішню торгівлю, яка розвивається на основі вільних ринкових сил попиту і пропозиції.

Своп *(swap)* – угода, за якою учасники обмінюються платежами по однаковій сумі заборгованості на заздалегідь узгоджених умовах.

Свопи *(swaps)* – контракти, типу форварда, в рамках яких сторони домовляються обмінятися активами на основі узгоджених правил.

Свопи на акції *(equity swaps)* – обмін потенційного прибутку від інвестицій в акції на потенційний прибуток від інвестицій в інші акції або в неакціонерні активи, такі як процентна ставка по депозитах або цінних паперів.

Секвестрування витрат *(expenditure sequestering)* – обмеження бюджетних витрат розмірами надходжень до бюджету від поточних доходів, внутрішнього і зовнішнього фінансування.

Система національних рахунків *(system of national accounts)* – сукупність міжнародно визнаних правил обліку економічної діяльності, що відображають всі основні макроекономічні зв'язки, включаючи взаємодію національної та міжнародної економіки.

Система національних рахунків, СНР *(System of National Accounts, SNA)* – статистична система обліку різних видів економічної діяльності, що показує обсяг реального виробництва за певний період часу, що визначає внесок основних секторів і факторів виробництва в сукупне виробництво.

Скорочення суми боргу *(debt stock reduction)* – зниження суми невиплаченої заборгованості шляхом або прямого прощення (списання) частини боргу, або продажу зі знижкою на вторинному ринку, або конверсії в будь-які національні активи країни-боржника.

Спекулятивна атака *(speculative attack)* – різке зростання пропозиції валюти на ринку в період ослаблення її курсу, що приводить до втрати валютних резервів країни в разі попигок підтримати слабшає валютний курс.

Специфічний фактор *(specific factor)* – фактор виробництва, характерний тільки для даної галузі і не який може переміщатися між галузями.

Спеціалізовані банки *(specialized banks)* – комерційні банки, створені зазвичай за участю уряду або повністю йому належать, діяльність яких спрямована на кредитування певних галузей економіки.

Спеціальні права запозичення, СДР *(special drawing rights, SDR)* – міжнародний резервний актив, створений МВФ в 1969 році і періодично розподіляється між країнами-членами пропорційно їх квотам у МВФ.

Співвідношення «готівка / депозити» *(currency / deposit ratio)*– відношення грошей в обігу до всіх депозитах (депозити до запитання плюс квазігроші).

Співвідношення «готівка / широкі гроші» *(currency / broad money ratio)* – розраховується як частка готівки в обігу (поза банками) і грошового агрегату *M2* і показує частку найбільш ліквідних готівки в загальному обсязі грошей.

Співвідношення «резерви / депозити» *(reserve / deposit ratio)* – розраховується як відношення резервів КБ (включають готівкові гроші в КБ і їх депозити в ЦБ, не плутати з міжнародними резервами) і всіх депозитів в КБ і показує ступінь забезпеченості депозитів наявними у КБ резервами .

Співвідношення «широкі гроші / ВВП» *(broad money / GDP ratio)* – є величиною, зворотною грошовому мультиплікатору, і показує ступінь забезпеченості економіки грошима.

Спорадичний демпінг *(sporadic dumping)* – епізодична продаж зайвих запасів товарів на зовнішній ринок.

Спостереження *(monitoring)* – сприяння з можливістю формулювання та оприлюднення офіційної точки зору організації на ті чи інші проблеми, що є способом створення громадської думки та надання тим самим впливу на економічну політику країни.

Спот-курс *(spot rate)* – курс, за яким обмінюються валюти протягом не більше ніж двох робочих днів з моменту досягнення угоди про курс.

Сприяння *(facilitation)* – організація міжнародних конференцій, збір і аналіз статистичних і фактичних матеріалів, публікація та розповсюдження статистики і досліджень, надання приміщень і секретаріату для проведення багатобічних і двосторонніх переговорів.

Стабілізаційна / короткострокова коректуюча програма *(stabilization / short-term adjustment program)* – програми тривалістю до 1-1,5 року, спрямовані на одноразове виправлення дисбалансів, які не пов’язані з глибокими структурними проблемами економіки.

Статутні коефіцієнти ліквідності *(statutory liquidity ratios)* – встановлюються ЦБ співвідношення розмірів активів і капіталу для комерційних банків з метою скорочення ризику банківських операцій або вартості позики для позичальника, яким зазвичай в цьому випадку буває уряд.

Створення торгівлі *(trade creation)* – переорієнтація місцевих споживачів з менш ефективного внутрішнього джерела поставки товару на більш ефективний зовнішнє джерело (імпорт), що стала можливою в результаті усунення імпортних мит в рамках митного союзу.

Стимулювання інвестицій *(investment incentives)* – забезпечення зростання абсолютного обсягу інвестицій і їх якості.

Стійкість платіжного балансу *(balance of payments viability)* – підтримка збалансованості міжнародних платежів на тлі прийнятних темпів довгострокового неінфляційного зростання.

Сукупна пропозиція *(aggregate supply – AS)* – обсяг виробництва товарів, який виробники готові колективно запропонувати на ринок при існуючому рівні цін.

Сукупна пропозиція в довгостроковій перспективі *(long-run aggregate supply, AS)* – не залежить від загального рівня цін потенційна пропозиція товарів, які можна було б зробити при максимальному використанні знаходяться в розпорядженні держави факторів виробництва (трудових і природних ресурсів, капіталу і технології).

Сукупна пропозиція в короткостроковій перспективі *(short-run aggregate supply, AS)* – поточна пропозиція всіх товарів, які перебувають у розпорядженні країни, при існуючому загальному рівні цін.

Сукупний попит *(aggregate demand – AD)* – обсяг виробництва товарів, який споживачі готові колективно придбати при існуючому рівні цін.

Сукупний попит *(aggregate demand, AD)* – попит, який пред'являється на усі товари, що знаходяться в розпорядженні держави, при існуючому загальному рівні цін.

Суміш політик *(policy mix)* – в теорії відкритої макроекономіки послідовність використання наявних у розпорядженні уряду інструментів для досягнення макроекономічного балансу.

T

Тарифна ескалація *(tariff escalation)* – підвищення рівня митного оподаткування товарів у міру зростання ступеня їх обробки.

Тарифна квота *(tariff quota)* – різновид змінних мит, ставки яких залежать від обсягу імпорту товару: при імпорті в межах визначених кількостей він оподатковується за базовою внутріквотной ставкою тарифу (within-quota rate), при перевищенні певного обсягу імпорт оподатковується за вищою, сверхквотной ставкою тарифу (over-quota rate).

Тарифні обмеження *(tariff restrictions)* – інструмент регулювання зовнішньої торгівлі за допомогою митних зборів і тарифних квот.

Тверда валюта *(hard currency)* – валюта, яка характеризується стабільним валютним курсом, руху якого слідують в основному фундаментальним макроекономічним закономірностям.

Теорема вирівнювання цін на фактори виробництва *(factor price equalization Theorem) (теорема Хекшера-Оліна-Самуельсона)* – міжнародна торгівля приводить до вирівнювання абсолютних та відносних цін на гомогенні фактори виробництва в торгуючих країнах.

Теорема Рибчинського *(Rybczynski Theorem)* – збільшується пропозиція одного з факторів виробництва призводить до непропорційно більшого відсоткового збільшення виробництва і доходів у тій галузі, для якої цей фактор використовується відносно більш інтенсивно, і до скорочення виробництва і доходів у галузі, в якій цей фактор використовується відносно менш інтенсивно.

Теорема Самуельсона-Джонса *(Samuelson-Jones Theorem)* – в результаті торгівлі збільшуються доходи власників фактора, специфічного для експортних галузей, і скорочуються доходи власників фактора, специфічного для галузей, що конкурують з імпортом.

Теорема Столпера-Самуельсона *(Stolper-Samuelson Theorem)* – міжнародна торгівля веде до зростання ціни фактора, відносно більш інтенсивно використовується для виробництва товару, ціна якого зростає, і зниження ціни фактора, відносно більш інтенсивно використовується для виробництва товару, ціна на який падає.

Теорема Хекшера-Оліна *(Hechsher- Ohlin Theorem)* – кожна країна експортує ті фактороінтенсивності товари, для виробництва яких вона володіє відносно надлишковими факторами виробництва, і імпортує ті товари, для виробництва яких вона відчуває відносну нестачу факторів виробництва.

Теорія «другого кращого» *(theory of the «second best»)* – крім свободи торгівлі, безумовно веде до зростання сукупного добробуту, ще одного варіанту торгової політики, яка також безумовно забезпечувала б зростання сукупного добробуту, не існує.

Теорія абсолютних переваг *(absolute advantage theory)* – країни експортують ті товари, які вони виробляють з меншими витратами (у виробництві яких вони мають абсолютну перевагу), і імпортують ті товари, які виробляються іншими країнами з меншими витратами (у виробництві яких перевага належить їх торговим партнерам).

Теорія абсолютного ПКС *(absolute PPP theory)* – обмінний курс між валютами двох країн дорівнює співвідношенню рівнів цін в цих країнах.

Теорія взаємного попиту *(reciprocal demand theory)* – ціна імпортного товару визначається через ціну товару, який потрібно експортувати, щоб оплатити імпорт; тому кінцеве співвідношення цін при торгівлі визначається внутрішнім попитом на товари в кожній з торгуючих країн.

Теорія відносного ПКС *(relative PPP theory)* – зміна обмінного курсу між валютами двох країн пропорційно відносного зміненіюуровня цін в цих країнах.

Теорія пересічного попиту *(overlapping demand theory)* – оскільки споживачі в країнах з приблизно однаковим рівнем доходу мають приблизно схожі смаки, кожній країні легше експортувати ті товари, у виробництві і торгівлі якими на внутрішньому ринку накопичений великий досвід.

Теорія порівняльних переваг *(comparative advantage theory)* – якщо країни спеціалізуються на виробництві тих товарів, які вони можуть виробляти з відносно нижчими витратами порівняно з іншими країнами, то торгівля буде взаємовигідною для обох країн незалежно від того, чи є виробництво в одній з них абсолютно більш ефективним, ніж в іншій.

Теорія специфічних факторів виробництва *(specific factors theory)* – в основі міжнародної торгівлі лежать відмінності у відносних цінах на товари, які виникають в силу різної забезпеченості країн специфічними факторами виробництва, причому фактори, специфічні для експортного сектора, розвиваються, а фактори, специфічні для сектора, конкуруючого з імпортом, скорочуються.

Технічна допомога *(technical assistance)* – надання країнам сприяння на оплатній або безоплатній основі в сферах технології процесів, продуктів і управління.

Технологічна ємність торгівлі *(R&D intensity of trade)* – частка витрат на дослідження і розробки в обсязі виробництва і торгівлі товарами окремих галузей.

Технологічні гранти *(technological co-operation grants)* – безоплатна передача розвиненими країнами, що розвиваються технології, технологічно ємних товарів або фінансових коштів на купівлю технології, навчання і перепідготовку персоналу.

Технологія *(technology)* – наукові методи досягнення практичних цілей. У поняття технології зазвичай включаються три групи технологій: технологія продуктів, технологія процесів і технологія управління.

Технологія *(technology)* – фактор виробництва, наукові методи досягнення практичних цілей, включаючи підприємницькі здібності.

Товар *(commodity good)* – предмет, що задовольняє якусь суспільну потребу і вироблений для обміну, тобто володіє цінністю, яка встановлюється в процесі його обміну на інші товари.

Товари *(goods)* – група статей платіжногобалансу, підсумовує за ринковими цінами експорт і імпорт звичайних товарів, товарів для подальшої обробки, ремонт товарів, придбання товарів в портах транспортними організаціями і немонетарного золота.

Товарний опціон *(commodity option)* – контракт, що дає покупцеві право, але не накладає на нього зобов'язання, купити або продати певну кількість товару за узгодженою ціною до настання певної дати.

Товарні свопи *(commodity swaps)* – обмін двома платежами за один товар, один з яких представляє його оплату за поточною ціною спот, а інший – погоджену ціну на цей товар в майбутньому.

Торгова угода, угода про торгівлю і мореплавання *(trade agreement, trade and navigation agreement)* – вид міждержавних договорів, що встановлює принципи і режим двосторонньої торгівлі.

Торговельне сальдо *(trade balance)* – різниця вартісних обсягів експорту та імпорту.

Торговий оборот *(trade turnover)* – сума вартісних обсягів експорту та імпорту.

Торгові кредити *(trade credits)* – вимоги і пасиви, що виникають в результаті прямого надання кредиту постачальниками і покупцями по операціях з товарами і послугами, і авансові платежі за роботу, яка здійснюється в зв'язку з такими угодами.

Торгуються товари *(tradable goods)* – товари, які можуть пересуватися між різними країнами.

Торонтські умови *(Toronto terms)* – діяли в 1988-1991 рр. узгоджені в рамках Паризького клубу умови реструктуризації боргів найменш розвинених країн.

Транснаціональні корпорації (ТНК) *(multinational corporations - MNCs)* – корпорації, головна компанія яких належить капіталу двох і більше країн, а філії також знаходяться в різних країнах.

Транснаціональні корпорації *(ТНК) (transnational corporations - TNCs)* – корпорації, головна компанія яких належить капіталу однієї країни, а філії розкидані по багатьом країнам світу.

Транспортні витрати *(transportation costs)* – всі витрати з доставки товару від продавця до покупця, що включають вартість фрахту, страхування, навантаження / розвантаження, упакування / розпакування і інші супутні витрати.

Трансферні ціни *(transfer prices)* – відрізняються від ринкових ціни внутрішньокорпоративні торгівлі між які перебувають в різних країнах підрозділами однієї і тієї ж корпорації, які використовуються для перекладу прибутку і скорочення податків.

У

Угоди спот *(spot transactions)* – обмін двома валютами на основі простих стандартизованих контрактів з розрахунками по ним протягом до двох робочих днів.

Умова Маршалла-Лернера *(Marshall-Lemer condition)* – зниження вартості національної валюти (девальвація) призводить до поліпшення торгового балансу, якщо сума абсолютних значень еластичності національного попиту на імпорт і іноземного попиту на національний експорт більше одиниці.

Умови торгівлі *(terms of trade)* – співвідношення експортних та імпортних цін на певний товар країни в цілому, групи країн.

Управління валютним курсом *(exchange rate management)* – політика держави щодо вибору режиму валютного курсу і підтримки його рівня.

Управління зовнішнім боргом *(external debt management)* – комплекс інструментів зовнішньоекономічної політики, які забезпечують підтримку рівня і структури зовнішньої заборгованості на прийнятному рівні, що не ставить під сумнів перспективи довгострокового зростання країни.

Управління композицією зовнішнього боргу *(foreign debt composition management)* – підтримку прийнятної для країни структури зовнішньої заборгованості з точки зору рівня відсотка, умов і термінів платежу, валютного складу.

Управління попитом *(demand management)* – політика уряду щодо скорочення розмірів приватного і державного споживання (абсорбції).

Управління пропозицією *(supply management)* – політика уряду, спрямована на збільшення обсягів реального виробництва.

Урядовий сектор *(government sector)* – все урядові одиниці, утворені в результаті політичного процесу, які здійснюють монопольну владу в країні в інтересах економічного, соціального та політичного розвитку, спрямовану переважно на надання суспільно необхідних послуг.

Ф

Ф'ючерс *(futures)* – угода, що передбачає обмін реального активу, що належить одній із сторін, на фінансовий актив, що належить іншій стороні, або обмін двома фінансовими активами в установлений в угоді термін і за заздалегідь обумовленим курсом.

Ф'ючерси *(futures)* – стандартизовані форвардні контракти на валюту, торгівля якими відбувається на біржах.

Фактори виробництва *(factors of production)* – ресурси, які необхідно затратити, щоб зробити товар.

Фактори, що впливають на ліквідність *(factors affecting liquidity)* – абсолютна і відносна зміна показників огляду грошової сфери протягом року.

Фактороізбиточность / факторонасищенность *(factor abundance)* – показник, що визначає відносну забезпеченість країни факторами виробництва.

Фактороінтенсівность *(factor intensity)* – показник, що визначає відносні витрати факторів виробництва на створення певного товару.

Фіксація курсу до валютного композиту *(currency composite peg)* – прив'язка курсу національної валюти до курсів колективних грошових одиниць, таким як СДР, або до різних кошиках валют країн-основних торгових партнерів.

Фіксація курсу до однієї валюти *(single currency peg)* – прив'язка курсу національної валюти до курсу найбільш значущих валют міжнародних розрахунків.

Фіксований валютний курс *(pegged / fixed exchange rate)* – офіційно встановлене співвідношення між національними валютами, що допускає тимчасове відхилення від нього в одну або іншу сторону не більше ніж на 2,25%.

Філія *(branch)* – підприємство, що повністю належить прямому інвестору.

Фінансова допомога *(financial assistance)* – використання фінансових ресурсів МВФ країнами-членами, що мають складності з фінансуванням платіжного балансу і представили в МВФ програму реформ, яка ніколи наміри уряду щодо подолання цих труднощів.

Фінансові деривати *(financial derivatives)* – інструменти торгівлі фінансовим ризиком, ціни яких прив'язані до іншого фінансового або реального активу.

Фінансування овердрафту *(overdraft financing)* – покриття ЦБ короткострокового перевитрати банками власних коштів понад залишків на їх рахунках під відсоток вище ринкового.

Форвард *(forward)* – угода, яка укладається з метою страхування від втрат у разі змін процентних ставок, в рамках якого сторони домовляються про ставку відсотка за деякою умовною сумою заборгованості, яка повинна бути виплачена у встановлений термін.

Форвардний курс *(forward rate)* – узгоджений курс, за яким обмінюються валюти в певний момент в майбутньому, більш ніж через три дні після досягнення угоди про курс.

Х

Хеджування *(hedging)* – компенсаційні дії, що вживаються покупцем або продавцем на валютному ринку, щоб оберегти свій дохід в майбутньому від зміни валютного курсу.

Хрест Самуельсона *(Samuelson cross)* – графічне представлення моделі доходів-витрат, запропоноване П. Самуельсоном.

Ц

Цілеспрямована коригування *(discretionary adjustment)* – макроекономічне коригування шляхом використання урядом інструментів економічної політики.

Цілі *(targets)* – змінні, розмір яких встановлюється на розсуд уряду відповідно до пріоритетів його економічної політики. Наприклад, майбутня інфляція зазвичай вважається метою, оскільки її бажаний рівень задається рішенням уряду або парламенту.

Цільові зони *(target zones)* – параметри валютного курсу, до яких країна вважає за необхідне прагнути.

Цільові кредити (*directed credits)* – кредити, надані центральним банком комерційним банкам для фінансування певних проектів відповідно до державних пріоритетів, переважно на державних підприємствах.

Ціна виробника *(producer's price)* – ціна, отримана виробником, включаючи податки, що накладаються на одиницю виробництва (ПДВ, податок напродажу, акцизний податок), але виключаючи транспортні витрати. Іноді називається «ціною біля заводських воріт» («factory gate price»).

Ціна покупця *(purchaser's price)* – ціна, реально заплачена споживачем, включаючи податки і транспортні витрати.

Цінні папери, що забезпечують участь у капіталі *(equity securities)* – акції, паї, АДР (американські депозитарні розписки – розписки на іноземні акції, депоновані в банках США), що підтверджують участь в капіталі підприємств.

Цінова еластичність імпорту *(price elasticity of imports)* – параметр, що показує, наскільки зміниться обсяг імпорту в реальному вираженні при зміні відносних цін на 1%.

Ч

Чиста інвестиційна позиція *(net investment position)* – співвідношення між міжнародними фінансовими ресурсами, якими володіє країна, і її заборгованістю перед іншими країнами.

Чисте плавання *(clean float)* – курсоутворення без втручання центрального банку в валютний ринок.

Чистий приведений дохід, ЧПД *(net present value, NPV)* – різниця поточної вартості майбутніх надходжень і поточної вартості майбутніх платежів, пов'язаних з певним фінансовим інструментом, що показує вартість майбутніх чистих надходжень по їх сьогоднішньої вартості.

Чистий факторний дохід *(net factor income)* – різниця доходів від використання знаходяться за кордоном факторів виробництва, які перебувають у власності резидентів, і виплат нерезидентам за використання належних їм факторів виробництва в даній країні.

Чисті пропуски і помилки *(net errors and omissions)* – стаття платіжного балансу, що відображає пропуски платежів, які з яких-небудь причин не були записані в інших статтях платіжного балансу, і помилки, що закралися в запису окремих платежів.

Чисті трансферти *(net transfers)* – різниця між переказами робітників-мігрантів, які вважаються резидентами, з даної країни і в неї.

Ш

Швидкість обігу грошей *(money velocity)* – кількість разів, яку кожна грошова одиниця проходить повний грошовий оборот протягом року, обслуговуючи економічну діяльність.

Швидкість обігу грошей *(money velocity)* – співвідношення номінального ВВП і широких грошей, що показує швидкість звернення однієї грошової одиниці протягом року.

Шок від внутрішніх цін *(domestic price shock)* – коригування у відкритій економіці, яка відбувається в результаті різкої зміни пропорцій між міжнародними і національними цінами через зростання або падіння останніх.

Шок від зарубіжних цін *(foreign price shock)* – коригування у відкритій економіці, яка відбувається в результаті різкої зміни пропорцій між національними та міжнародними цінами через зростання або падіння останніх.

Шок від зарубіжної процентної ставки *(foreign interest rate shock)* – коригування у відкритій економіці, яке відбувається в результаті різкої зміни пропорцій між національними та міжнародними процентними ставками через зростання або падіння останніх.

Шок від національної процентної ставки *(domestic interest rate shock)* – коригування у відкритій економіці, яке відбувається в результаті різкої зміни пропорцій між міжнародними і національними процентними ставками через зростання або падіння останніх.